

SLOVANSKÁ VZÁJOMNOSŤ

ᚱᚱᚩᚿᚠᚱᚱᚠ ᚿᚿᚠᚳᚩᚱᚱᚱᚱᚱᚱᚱᚱᚱᚱᚱᚱ
СЛОВАНСКА ВЗАИОМНОСТЬ

ROČNÍK XVI. ČÍSLO 3 SEPTEMBER, 2016

OBSAH

KORENE A TRADÍCIE

J. Janták: Sme potomkami najstaršej európskej civilizácie	5
F. Lebedev: Vladimír Lamanský a osud Slovanov	10
P. Mičianik: Slovanská myšlienka vo vzťahu slovenských vojakov a civilného obyvateľstva Sovietskeho zväzu 1941-1944	16

PRIESTOR SLOVA

F. Škvrnda: Pôsobenie Slovanstva v medzinárodných vzťahoch	34
E. Chmelár: Tiene informačnej vojny	56
J. Černý: Slovo o Slovensku	61

KULTÚRA V TOKU ČASU

J. Čomaj: Nezačíname na púšti, naopak ...	63
J. Handžárik: Najnovšia kniha Milana Augustína Za Romanom Hofbauerom	66
Prečítali sme si v Literárnom (dvoj) týždenníku a odporúčame....	69

JUBILEÁ: Michal Eliáš: Jubileá v 4. štvrtroku 2016	70
---	----

SLOVANSKÁ VZAJOMNOSŤ, ročník XVI., číslo 3.

Vychádza štyri razy do roka

Vydáva Rada Združenia slovenskej vzájomnosti.

Výtvarný návrh obálky: Ladon©

Predseda redakčnej rady: Doc.Dr. Jozef Mravík, CSc., šéfredaktor: Július

Handžárik

Adresa redakcie: Dobšinského 16, 811 05 Bratislava, č. tel. 02/52491861,

e-mail: zsv@mail.t-com.sk, www.ozzsv.sk

ISSN 1335-9010, evidenčné číslo: MK SR EV1234/08.

Vyšlo v septembri 2016.

KORENE A TRADÍCIE

Sme potomkami najstaršej európskej civilizácie

Jozef Janták

Rozsiahle územia starého kontinentu obýval od úsvitu dejín najväčší národ Európy- Slovania.

Na zdanlivo nekonečných priestoroch Ruskej tabule, Kaukazu až po úpätie Hindukušu, cez Malú Áziu a ostrovy Egejského mora až po Peloponézsky polostrov, Balkán a sever Apeninského polostrova až po Severné more, od južnej Škandinávie po údolia karpatského masívu a nížiny Strednej Európy, žili kmene hovoriace príbuzným jazykom, dorozumievajúce sa jednotnými znakmi písma a s jednotnou mytológiou.

S ústupom ľadovcov z vrcholov a údolí najvyšších európskych horstiev začína sa v kolíske Slovanov rodiť imponantná **Dunajská civilizácia**. Civilizácia s najstaršou gramotnosťou a najstaršou medenou metalurgiou na svete. Na počiatku histórie vstupuje do európskych dejín ako **Vinčanská kultúra**. Začala sa rozvíjať na strednom Dunaji a podľa archeologických, antropologických, etymologických, grafematických a genetických výskumov o jej protoslovanskom charaktere nemusíme pochybovať. Množstvo doposiaľ nájdených archeologických artefaktov tejto kultúry poukazuje na rozsiahle územie. Slovanská história sa začala písať 8 tisíc rokov pred Kristom a písomná gramotnosť uzrela svetlo sveta 6 tisíc rokov pred Kristom, (o písomnej gramotnosti Slovanov je podrobnejšie písané v Almanachu Zem a Vek MMXIV, ktorý vyšiel v septembri 2015).

Výskum Vinčanskej kultúry, ako prvej kultúry v poznanej histórii vôbec, umožnil uvažovať o Európe ako o kolíske ľudskej civilizácie. Nespočetné generácie slovanského národa nesú svoju identitu od svojej kolísky po súčasnosť. Na svojej ceste históriou ovplyvňované

klimatickými, demografickými a existenčnými faktormi, migrovali slovanské kmene Európou, ale i do Indie, Malej Ázie, na ostrovy Egejského mora a do Afriky. Na svojej ceste zažívali obdobia rozkvetu i poroby. Mnohé kmene cestu históriou neprežili, mnohé boli pohltené silnejším etnikom. Všetci však podliehali formovaniu vplyvom prostredia, klimatických zmien i genetického obohacovania, ale i úpadku, podľa zákonov evolúcie. Sami tiež ovplyvňovali iné neslovanské etniká a zanechávali genetické stopy. Zanechávali však aj stopy etymologické ďaleko od dnešných slovanských území. Prechádzajúc tisícročiami diferencoval sa protonárod Slovanov na mnoho kmeňov a vývojom rečovej, kultúrnej, zvykovej a mentálnej odlišnosti sa formoval na dnešné slovanské národy. Hoci sa dnes jednotlivé slovanské národy v mnohom líšia, predsa majú spoločnú duchovnú podstatu, ukrytú v slovanskej mytológii. Mytológii vychádzajúcej z prírody, uctievania prírodných živlov, rituálnych obradov a sveta mágie a uctievania počiatkovej sily ako tvorcu všetkého. Majú spoločných predkov, ktorí uctievali spoločné slovanské božstvá a mali spoločné dejiny. A nakoniec majú spoločný genetický základ, odlišný od iných etník. Sú teda autochtónnym európskym etnikom. Tým je spochybnená celá súčasná teória o „príchode Slovanov“ na svoje územia v piatom storočí nášho letopočtu.

Pravda o histórii Slovanov je dnes ukrytá pod nánosom umelo vytvorených teórií a ideologických špekulácií. Dejiny Slovanov sú rozkradnuté a prisvojené inými etnikami. Nové objavy v historických, archeologických, etymologických, grafématických a genetických vedách sa však posúvajú k bodu, kedy bude treba prehodnotiť dejiny slovanských národov a prepísať ich. U ideologických odporcov to vyvoláva zdesenie a priam hysterické popieranie účasti slovanského etnika na tvorbe európskych dejín. V chorobnej túžbe ovládať Slovanov sa snažia zachovať deformovaný obraz o nich, ako o spoločenstve neschopnom samostatne o sebe rozhodovať. V minulosti sa to dialo otvoreným etnickým útlakom, dnes podľa scenára liberálneho kozmopolitizmu.

Vráťme sa však k histórii. Kmene, ktoré ako prvé okolo roku 4.500 pred Kristom začali šíriť civilizačné prvky vinčanskej kultúry, obývali severnú časť Apeninského polostrova. Tu zanechali etymologické a genetické stopy. Na základe etymologických a grafémických poznatkov vidíme, že výrazným spôsobom ovplyvňovali kultúru južne žijúcich latinských a gréckych kmeňov.

Na základe genetických stôp môžeme sledovať potomkov Etruskov až do súčasnosti. Z mladšieho historického obdobia, 3.800 rokov pred Kristom, predpokladáme migráciu Chetitov do Malej Ázie, alebo ich asimiláciu slovanským etnikom. Ich reč považuje dešifrovateľ chetitského písma **Bedrich Hrozný** za staroslovenčinu a ich prvé, hieroglyfické písmo, je totožné so znakmi z kolísky Slovanov. Mali by sme sa zamyslieť i nad dejinami Sumerov, ktorých pokladáme za objaviteľov písma. Texty ich hlinených tabuliek s mladšími znakmi klinového písma hovoria, že prišli z lesov severu. Znakmi ich staršieho hieroglyfického písma poukazujú na slovanskú kultúru. Grafemické stopy slovanskej kultúry nachádzame v minojskej kultúre na Kréte a Cypre, ale i v starej Fenícii. V spomínanom období totiž nastáva náhle ochladenie, čo môže byť príčinou migrácie aj slovanského kmeňa Áriov zo severozápadnej Európy do Indie. Indickí historici kladú obdobie rozmachu vyspelej harapskej kultúry do obdobia prvej vlny árijskej migrácie. Druhá migračná vlna Arijcov o tisíc rokov neskôr už nachádza Harapskú kultúru bez života. V tomto období zaniká aj Vinčanská kultúra. Jej civilizačné prvky sa však šíria ďalej. Z Karpatskej oblasti sa časti kmeňa Vandalov presúvajú na sever. Genetické stopy, etymologické a grafemické stopy nachádzame v Južnej Škandinávii dodnes.

Uvedené súvislosti kladú otázku, či je udržateľná teória o indoeurópskych národoch. Všetko hovorí o tom, že je to umelá konštrukcia vytvorená na zakrytie slovanskej histórie. Ak indický kmeň Drávidov po príchode do Európy „učil Slovanov medenej metalurgii“, ako vysvetlíme, že Slovania vyrábali medenné výrobky o dvetisíc rokov skôr. A prečo o tom dnešná historiografia mlčí? Má to svoj účel. Ona totiž pozná len keltské a germánske kmene. Nieкто to tak proste určil. Inak vážený nemecký filozof, pán Herder, jednoducho zoradil európske kmene bez akéhokoľvek opodstatnenia a priradil im etnicitu. Na Slovanov potom už veľa nezostalo. Nemohli sme teda tvoriť dejiny, lebo ich tvorili Kelti a Germáni. Je to logické, nie?

Po vzniku Rímskej ríše sa slovanské kmene ocitli v jej priamom susedstve, alebo ako rímski občania ich provincií. Napriek tomu, že rímski historici poznali slovanské kmene, dnešná historiografia je k tomu nevsímavá. Pritom antickí autori **Herodotos** a **Aristoteles** už 500 rokov pred Kristom opisujú oblasť stredného Dunaja... „ktorý preteká krajinou Skýtov“... Stopäťdesiat rokov pred Kristom hovorí

rímsky historik **Strabon** o Kvádoch a Sarmatoch. V prvom storočí po Kristovi píše **Plínius starší** o Markomanoch a Moravanoch a ...“najbližšie k Panónii žijú Venedi“...Napriek tomu aj u nás naďalej na školách učíme, že Slovania sem prišli v piatom storočí po Kristovi. Asi si naozaj myslíme, že sme múdrejší ako Plínius, ktorý vtedy žil. Byzantský historik **Jordan** v roku 500 po Kristovi píše:“Venedi majú množstvo kmeňov a každý má svoje meno, ale všetci sa považujú za Venedov-Slovenov“... Sto rokov pred Jordanom, sa bojové družiny kmeňových zväzov slovanských Vandalov vydávajú na juh a roku 406 spustošia rímsku hranicu na Rýne. Súčasne Vizigóti pustošia Rím. Od zničenia Ríma sa meno Vandal stáva synonymom ničenia až dodnes. Druhá skupina Vandalov vyplieni africké Kartágo. V piatom storočí znova prekračujú slovanskí jazdci Dunaj a porážajú byzantskú armádu. Niečo tu nesedí? Áno. Veď pán Herder zaradil Vandalov medzi Germánov. Nikoho nezaujíma, že sú to geneticky Slovania, ich reč bola podobná východoslovenskému nárečiu, sčasti ukrajinčine a bieloruštine a ich písmo má pôvod v kolíske Slovanov. A naďalej hovoríme mladšej generácii o Slovanoch prichádzajúcich v polovici predminulého tisícročia do Európy, umazaných z Pripiaťských močiarov.. Ako by sme mohli rozvrátiť Rím? Tak je to predsa napísané! A aké etnikum tu žilo v neolite a dobe bronzovej? Nuž, pomôžeme si „lužickou kultúrou“, „púchovskou kultúrou“ a „kultúrou ľudí popolnicových polí“ a nemáme problémy s etnicitou. Poznatky z histórie Slovanov spravidla čerpáme zo stredovekých kroník, ktorých vierohodnosť je však veľmi sporná.

Úplne nepochopiteľná je situácia pri archeologických nálezoch. Na východe Slovenska pri Spišskom Štvrtku sa nachádza lokalita **Myšia Hôrka**. Je tu odkryté praveké sídlisko minojského typu s najstarším murovaným opevnením a kamennými strážnymi vežami v strednej Európe. Pravouhlo usporiadané ulice, uprostred sa nachádza citadela, sídlo vládcov. Vek tohto prastarého osídlenia má 3.500 rokov.

V **Holíči**, na slovensko-moravskom pomedzí, bol objavený rondel väčší ako jeho mladší brat v Stonehenge. Jeho vek je podľa geologických vrstiev určený na 3.500 rokov. Túto vzácnu archeologickú pamiatku sa podarilo zachrániť doslova z lyžice bágra. Mohutné ,až osem metrov vysoké stély, sú husto pokryté kresbami a znakmi. Tieto znaky sú totožné zo znakmi lokality Vinča. Je to

praslovanské písmo. Unikátom je historicky prvé zobrazenie slovanského boha Perúna s jeho povestným kladívom.

Nedáľeko Kremnice sa nachádza **Veľestúr**. Vrch nazvaný podľa slovanského boha. Na jeho úpätí sa nachádza nápis vyrytý do kameňa. Ešte i dnes sa nájde dost' „odborníkov“, čo tento nápis spochybňujú. Napriek všetkým špekuláciám sa nedá poprieť, že nápis zo znakov totožných so znakmi vinčanského písma je písaný staroslovanským rúnovým písmom. Nápis je starý 3.500 rokov.

Tri lokality z územia Slovenska rovnakého veku a s rovnakými znakmi písma! Ešte stále nám to nič nehovorí? Ešte stále budeme našu históriu prenechávať iným? Ešte stále budeme v školách učiť, že „územie Slovenska v tomto období bol hustý prales, kde žil ľud bez identity, zahalený v kožušinách a žijúci v polozemniciach prikrýtych čečinou“? Kedy sa už konečne zobudíme a začneme s úctou hľadiť na odkaz našich predkov?

Kráčajúc dejinami Slovanov je potrebné zastaviť sa pri dôležitej udalosti. Približne šesťdesiat rokov od návratu slovanských bojových družín z rímskeho a byzantského ťaženia vytvára legendárny zjednotiteľ Slovanov Samo voľný kmeňový zväz. V roku 623 vzniká Samova ríša. Je to symbolický dátum. Je to prvé nám známe zjednotenie Slovanov. Samo zjednotil kmene s rozdielnymi názvami pod pôvodný historický názov Sloveni. Po roku 833 vládca ríše Slovenov, v dejepise zapísanej ako Veľká Morava, kráľ Svätopluk, zjednocuje takmer všetky známe európske kmene Slovanov do najväčšej Stredoeurópskej ríše. O niečo neskôr sa východné slovanské kmene zjednocujú do štátneho útvaru Kyjevská Rus. Na Balkáne vzniká pomerne stabilná Bulharská ríša. I keď sa zjednotenie dialo prostriedkami stredoveku - mečom, slovom, diplomaciou a náboženským nátlakom - predsa to predstavovalo politickú a územnú jednotu Slovanov.

V súčasnom globalizovanom svete, vplyvom ekonomického a liberalizačného spoločenského tlaku, sú slovanské národy prinútené k ochrane svojej identity. I keď stav súčasnej civilizácie navodzuje pocit bezmocnosti, mnohí veria, že obroda ľudstva je v rukách Slovanov.

Ak sme niekedy až nekriticky úctiví k mozgovému potenciálu vedcov z atlanticko-západoeurópskeho priestoru a ďalekého východu, napríklad v elektronickom a informačnom priemysle,

obzrime sa na chvíľu na svoje dejiny. Uvidíme, že na začiatku týchto procesov bol „nejaký“ Srb Tesla, že po prvý raz zaznela z éteru veta „nejakého“ Slováka Murgaša „Počuje ma tu niekdo?“, že „nejaký“ Slovák Štefánik, zakladateľ modernej meteorológie, chcel na prenos správ použiť vynález Murgašovej bezdrôtovej telegrafie, že moderná fotografia je vynálezom „nejakého“ Slováka Petzvala, že teória relativity by nebola vznikla, podľa vyjadrenia samého Einsteina, keby po jeho boku nestála jeho prvá žena Mileva Marič, mimoriadne nadaná srbská fyzička, že radiáciu objavila Poľka Sklodovská, že chemické prvky do systému zoradil Rus Mendelejev... a pokračovať by sme mohli ďalej.

Buďme hrdí na svoju históriu. Ved' sme na tento svet priniesli gramotnosť a po celé tisícročia sme obohacovali európsku civilizáciu.

Vladimír Lamanský a osud Slovanov

Filip Lebedev

20.mája t.r. bola v Medzinárodnom fonde slovanskej písomnosti a kultúry vedecká konferencia na tému „**Odkaz Vladimíra Ivanoviča Lamanského a jeho význam pre dnešok.**“ Inštitút Ruskej civilizácie, ktorý sa spoločne s MSOO Všeslovanský zväz stal organizátorom podujatia, sa dávno zaoberá vydávaním prác významných predrevolučných i súčasných slavistov.

Práce V.I.Lamanského vydané pod spoločným názvom „**Geopolitika panslavizmu**“ majú čestné miesto v rade výskumov, zasvätených postaveniu Ruska vo svete, vzťahom Rusov s príbuznými národmi, poukázaním na ich historickú misiu. Podľa mienky mnohých bádateľov jeho názor nestratil aktuálnosť ani v XXI. storočí, ba dáva materiál na zamyslenie v súčasnej zložitej geopolitickej situácii.

V úvodnom slove riaditeľ Inštitútu Ruskej civilizácie, predseda Prezídia Všeslovanského zväzu, hlavný redaktor novín „Ruský vestník“, doktor ekonómie O.A.Platonov pripomenul, že od roku 2007 sa uskutočňuje celonárodný projekt – vydávanie prác

popredných činiteľov – slavjanofilov. Odvtedy boli vydané práce I.V.Kirejevského, I.S.Isakova, J.F.Samarina, A.S.Chomjakova, M.N.Katkova, A.A.Gilferdinga, A.F.Ritticha a mnohé ďalšie. Ale Vladimír Lamanský zostáva osobitnou postavou, jednou z kľúčových osobností, odrážajúcich znovuzrodenie všeslovanskej myšlienky. Možno povedať, že XXI. storočie sa stalo obdobím prebudenia slovanského sebazoznania, ktoré bolo v uplynulých obdobiach v útlme. Za moment obratu sám Lamanský považoval Slovanov zjazd v Moskve a Sankt-Peterburgu v roku 1867. V tom čase v Európe aktívne prebiehal proces zjednocovania národov, v prvom rade spájanie Talianska a Nemecka, ale pritom nárast slovanského sebazoznania a kurz k jeho zjednocovaniu tam prijímali s odporom, pomenúvali ho ponížujúcimi charakteristikami. O.A.Platonov poznamenal, že nie nadarmo, podľa slov Lamanského, Slovanstvo vyrástlo na nešťastí a nešťastím bolo aj živé. V.I.Lamanský videl v konaní Západu neustále pokusy vbiť klin medzi Rusko a slovanské národy a tieto potlačiť. Za najdôležitejší cieľ považoval boj za ich zjednotenie.

Tiež je dôležité, že Vladimír Lamanský bol jedným z prvých vedcov, ktorí navrhli svoju koncepciu slovanskej civilizácie. Hovoril, že európsku históriu tvorí protiklad dvoch civilizácií - grécko-slovanskej a románsko-nemeckej. A ak typickými charakteristikami slovanskej mentality nazýval prevládanie duchovného nad materiálnym, občiny nad individualizmom, tak pre Západ je všetko opačne. Preto západná civilizácia išla plánovite po ceste expanzie a vykorisťovania a v tom čase sa slovanské národy zapodievali kultúrnym a hospodárskym osvojením nových území. Za štátnu teóriu pre Rusko považuje Vladimír Ivanovič koncepciu „Moskva – tretí Rím“. Jej uplatňovanie Západ prijímal s veľkým znepokojením. Ale podľa presvedčenia Lamanského touto teóriou sa rozumie nie nárok na svetové panstvo, ale prekonanie ťažkých časov udržania svetového poriadku, kresťanských duchovných zásad a mravných základov ľudstva, to znamená nie potláčanie ľudí, ale prvenstvo v boji so svetovým zlom. Ako svetovú úlohu Ruska a Slovanstva videl oslobodenie ľudstva od klamného jednostranného rozvoja a vyvedenie zo slepej uličky, do ktorej ho zaviedol Západ. Práve tieto pozície vidí O.A.Platonov v základe odkazu vedca, podčiarkujúc ich aktuálnosť.

Ešte v roku 1871 vo svojej doktorskej dizertácii V.I.Lamanský predpovedá nový civilizačný konflikt Germánov a Slovanov – po

tom, keď Nemecké impérium vyrieši svoje problémy s Francúzskom. Okrem germáno-románskej a grécko-slovanskej uvádza tiež aziatskú cestu udalostí. Rozvíja euroázijskú koncepciu N.J.Danilevského, presviedčajúc, že priestor Euroázie je faktické centrum sveta a všetok rozvoj civilizácií je spojený s rozšírením euroázijského priestoru. Afrika, iné kontinenty a ostrovy sú druhotné, lebo Euroázia je miesto, odkiaľ sa vlnami po svete šírili všetky plemená so svojimi vedomosťami a skúsenosťami. Pritom Vladimír Ivanovič delil euroázijský priestor na skutočnú Európu, Áziu a akýsi Stredný svet, kde „Ázia sa už končí a Európa sa ešte nezačína“. Vychádza zo zvláštností obyčajov a náboženských tradícií obyvateľov týchto teritórií. Pri všetkých osobitostiach Európsky svet nemožno nazvať jednotným a homogénnym – možno ho rozdeliť na 6 častí – centier náklonnosti: Anglicko, Francúzsko, Nemecko, Taliansko, Španielsko a Škandinávia. Leonid Grigorievič Ivašov, prezident Akadémie geopolitických problémov, doktor historických vied, odborník v oblasti konfliktológie, medzinárodných vzťahov, vojenskej histórie zdôraznil, že dnes si Európa robí ešte menšie nároky na úlohu reálneho centra, keďže je fakticky riadená Spojenými štátmi americkými. Aziatský svet je tiež rozdelený, je pozbavený dominujúcej národnosti a náboženstva. Zato v Strednom svete je všetko spojené slovanským etnosom a východným kresťanstvom – pravoslávím. Práve preto generál dal nadpis svojmu referátu „Rusko ako Stredný svet“. Podľa mienky L.G.Ivašova mnohé iné národy sa samy tiahnu k Rusom, dokonca sa usilujú prijať ruský spôsob života, pretože v Rusku vidia ochranársky charakter bytia ako protiváhu dravého prístupu Západu.

Generál Ivašov nemohol nespomenúť filozofa-rusofila Waltera Schubarta, konštatujúceho stratu duchovných zásad Európy a vidiaceho jej spásu iba v Rusku. V 30-tych rokoch – v čase triumfu nacionál-socializmu v Nemecku a budovania komunizmu v Rusku – tento Nemec, neuznávajúci oba režimy, uvažoval, že Európa je centrom pracovitosti, Rusko je „vlast', duša“ a ruský človek je hlboko zakorenený vo večnosti. Podľa Schubarta sa Angličan pozerá na svet ako na vlastnú fabriku, Francúz ako na salón, Nemec ako na kasáreň a Rus ako na chrám. Angličan túži po zisku, Francúz po sláve, Nemec po moci a Rus sa túži obetovať. Tiež si všimol túžbu Rusov po poznaní hovoriac, že Európan číta knihu, aby sa dozvedel koniec a Rus, aby sa dozvedel niečo o sebe. V tomto stálom dotyku s božským

počiatkom sveta nemecký mysliteľ videl prednosť Rusov a všetiek pre pragmatizmom a materializmom skazenú Európu.

Vedec – politológ, publicista a spoločenský dejateľ, doktor historických vied S.V.Lebedev vystúpil s prednáškou „Ideológia panslavizmu a vklad V.I.Lamanského“, ktorá sa začala tým, že panslavizmus v prvopočiatku nebol vnímaný ako priamočiara koncepcia, ale ako nemecká strašná história o tom, ako sa slovanské národy zrazu zjednotia a zmetú krehkú Európu. V tom čase boli Slovania pozbavení vlastnej štátnosti, boli obyvateľmi niekoľkých impérií. Navyše niektorí predstavitelia elít nechceli byť považovaní za Slovanov, napríklad v šľachtických rodoch bolo módné patriť k Sarmatom! Súčasná politická mapa tiež úplne nezodpovedá obrazu rozsídlenia slovanských plemién. Napríklad množstvo Slovanov žilo v minulosti v Budapešti, významnou časťou obyvateľstva Viedne boli Česi, predkovia Slovincov obývali oveľa väčšie územie, ako je dnešné Slovinsko, atď. V Ruskom impériu sa dlho bránili panslavizmu, čo prednášateľ považuje za logické, pretože národy dvíhajúce sa proti osmanskému jarmu, vystupovali z ľavých pozícií. Pravda, to neprekážalo F.Engelsovi tvrdiť, že slovanské demokratické hnutie sa zrodilo v kabinetoch Peterburgu.

Sergej Viktorovič konštatoval rozdrobenosť slovanských národov dokonca i v období popularizácie zjednocujúcej idey v 19.storočí. Vtedy sa uvažovalo o možnosti zavedenia spoločného slovanského jazyka, čo by poslúžilo ako mocný faktor zjednotenia. Lamanský navrhoval „československý“ jazyk pre jeho podobnosť so „srbochorvátskym“. Ale samotní Srbi a Chorváti ho neuznávajú ako spoločný jazyk. V Poľsku pôsobil Adam Mickiewicz – vášnivý rusofób. Za zakladateľa ruského literárneho jazyka sa považuje A.S.Puškin v tom čase, keď polovina šľachty Ruského impéria pochádzala z východných Nemcov. U niektorých akoby Chorvátov jestvovali dve literárne normy. Hoci prijatie soločného jazyka by bolo zárukou zjednotenia, dôležitejším pre národy bolo prežiť v nepriateľskom obkľúčení, preto trvali na vlastných jazykoch. Dnes hrozí Poliakom a Čechom depopulácia, ako i celej starej Európe.

Ak v roku 2025 budú stredneštatistickými Európanmi, ako predpokladá Sergej Lebedev, blízkovýchodný musulman, mulat a homosexuál, veľmi by chcel, aby sa Slovania zachovali a nepodľahli dôsledkom vymierajúcich západných národov. Prednášateľ v závere zdôraznil, že Lamanský a jeho prívrženci museli prebojovať svoje

idey v podmienkach úplnej rozdrobenosti. Zomrel predčasne – v roku 1914, uvidiac ešte začiatok boja Slovanov s Germánmi, ale nezastihol tragédiu roku 1917. Jeho odkaz však nezostarol a pokračuje v zdokonaľovaní zmysluplnosti i po storočí.

Kandidát historických vied, člen korešpondent Cyrilo-Methodskej Akadémie Slovanského vzdelávania P.V.Tulaev vystúpil s prednáškou „Úloha Lamanského pri príprave Vseslovanského zjazdu“. V máji 1867 sa konal zjazd pri príležitosti Prvej etnografickej výstavy. Za jedného zo zvolávateľov tohto zjazdu bol okrem M.P.Pogodina, považovaný vedúci kňaz ruského pravoslávneho chrámu pri veľvyslanectve vo Viedni Michail Rajevský. Jeho prostredníctvom sa poskytovala pomoc Srbom a Bulharom, za dlhoročnú službu sa stihol zoznámiť s poprednými predstaviteľmi slavistiky a národného hnutia, ako boli srbský lingvista Vuk Karadžič a slovenský filológ, básnik a spoločenský dejateľ Ľudovít Velislav Štúr. Lamanský sa osemkrát pokúšal vydať Štúrovo posolstvo, ktoré pravdepodobne patrilo samotnému M.F.Rajevskému. Ten predkladal posolstvo v švábskom dialekte, vtedy ho Lamanský preložil do ruštiny a napokon vydal. Podarilo sa nájsť konsenzus, hoci pravoslávnenému konzervatívnenému svetonázoru Vladimíra Ivanoviča protirečili radikálne názory kňaza Michaila Rajevského, blízkeho revolucionárovi – anarchistovi M.A.Bakuninovi. Úplné zjednotenie okolo Ruského impéria sa menovaným nepozdávalo, ale dokázali prijať ruský jazyk ako jazyk medzinárodného dorozumievania Slovanov.

Samotnej Etnografickej výstave poslali dary a odozvy z rôznych slovanských krajín, navštívil ju cár Alexander II. s rodinou a mnohé dôležité štátnické osobnosti. Delegácia Slovanov mala iba 80 členov, ale prijalo ich celé Ruské impérium. Vlak išiel cez poľské mestá, cez Vilnius, Peterburg a všade vítali udivených slovanských hostí s otvorenou náručou, priam ako rodných bratov.

Pavel Vladimírovič dodal, že zásluha Lamanského je v rozpracovaní slovanskej otázky, v mnohých zväzkoch výskumov, a vo výchove celej plejády nasledovníkov vo sfére geografie, etnografie a lingvistiky, ako boli napríklad N.V.Jastrebov, T.D.Florinskij, R.F.Brandt, K.J.Grot. Lamanský ešte pred Ivanom Iljinom a Nikolajom Berďajevom používal vo svojich prácach termín „sebauvedomenie“ a sformoval vlastnú euroázijskú školu.

Historik D.P.Zolotarjov referoval o „Grécko-slovanskej civilizácii“ a nazval Lamanského prorokom civilizačného prístupu k štúdiu histórie. Cestu grécko-slovanskej civilizácie vedec videl v zblížení Grékov so Slovanmi, ktorí čiastočne vtrhli do Byzancie a čiastočne tam boli zavlečení. Vnikanie do kultúrnej sféry Grékov ovplyvnilo formovanie a rozvoj slovanských národov, postaviac si vektor na dosiahnutie byzantskej úrovne. Cyril a Metod symbolizujú zdroj nového historického spoločenstva a následne vzniknutá bohoslovecká literatúra v cirkevno-slovanskom jazyku sa stala významným plodom grécko-slovanskej civilizácie. Bez ohľadu na to, že pravoslávna kultúra sa nerozšírila ďalej, jednoznačnej porážke od románsko-nemeckej alternatívy sa podarilo vyhnúť. Na XII.-XIII. storočie pripadá moment, kedy si Bulharské cárstvo nárokovalo stať sa novým centrom po ustanovení patriarchátu a obsadení Konštantinopolu križiakmi. Ale cárovi sa nepodarilo potlačiť u Bulharov averziu voči Grékom, ktorí preniesli svoje hlavné mesto do Mykén. V XIV.storočí na rolu nového lídra pretendovalo Srbsko za vlády Štefana IV. Dušana, ale zomrel skôr, ako sa mu podarilo realizovať svoj úmysel zjednotenia. Slovania, zaujatí stálymi vzájomnými bojmi s Latinmi, trieštili svoje sily a nevšimli si osmanskú hrozbu, čo ich predurčilo na stáročné jarmo. V poslednom svojom diele „Život Cyrila a Metoda“ Lamanský posudzuje vzťahy starovekého Ruska s Byzanciou a možnosť rozšírenia grécko-slovanského odkazu po Rusku.

Predseda konferencie O.A.Platonov vyjadril presvedčenie, že rieka ruskej myšlienky, prameniaca v dávnych časoch, nikdy nevyschne a oznámil, že v budúcnosti sa plánuje zorganizovať stretnutie, zasvätené v súčasnosti zabudnutému vedcovi – kartografovi, etnografovi, generálporučikovi A.F.Rittichovi.

Preložila: Dagmara Bollová

Slovenská myšlienka vo vzťahu slovenských vojakov a civilného obyvateľstva Sovietskeho zväzu 1941 – 1944

Pavel Mičianik

/Príspevok prednesený na konferencii Slovanstvo a svet súčasnosti 8.12.2015 – 1. časť/

Keď sa 22. júna 1941 začala pod krycím názvom BARBAROSSA nemecká invázia do Sovietskeho zväzu, v zmysle vzájomných spojeneckých zmlúv sa k nej pripojila aj Slovenská republika. Slovenský minister národnej obrany gen. I.tr. Ferdinand Čatloš už 22. júna 1941 vydal Osobitný rozkaz č. 1, na základe ktorého sa postavila improvizovaná motorizovaná jednotka nazvaná *Rýchla skupina*. Bola to plne motorizovaná jednotka s počtom 1910 mužov. Sovietske hranice prekročila 24. júna 1941, čím sa Slovensko zapojilo do vojny proti Sovietskemu zväzu. Na Slovensku medzitým prebiehala „skrytá“ mobilizácia, na základe ktorej sa začala výstavba vojnovnej armády. To umožnilo vytvoriť na severovýchodnom Slovensku *armádnú skupinu* pod velením gen. F. Čatloša. *Armádnou skupinou* tvorili dve pešie divízie (1. a 2. divízia) a armádne útvary (del. pluk 11, del. pluk 12, pioniersky prápor 11, spojovací prápor 11, pancierová rota 11, rota pancierových automobilov 11, atď.). Úlohou *armádnej skupiny* bolo brániť územie Slovenska pred prípadným protiútokom Červenej armády. To sa však vďaka rýchlemu postupu nemeckého *Wehrmachtu* do hĺbky sovietskeho územia čoskoro ukázalo byť neaktuálnym. Do boja sa na začiatku júla 1941 dostal len peší pluk 5 patriaci 2. divízii. *Armádna skupina* sa do boja ako celok nedostala, udržiavala poriadok na *Wehrmachtom* obsadenom území a čistila ho od rozprášených zvyškov Červenej armády. Gen. Čatloš sa preto po konzultáciách s dôstojníkmi svojho štábu a po rokovaníach s nemeckou stranou rozhodol k rozsiahlej reorganizácii slovenskej poľnej armády. Bolo rozhodnuté zosilniť *Rýchlu brigádu* na *Rýchlu divíziu* (RD), ktorá mala byť motorizovanou bojovou jednotkou. Na zaistenie tylových oblastí sa napokon ponechalo ešte menej vojakov ako na fronte. Zo zvyšného aktívneho mužstva sa postavila *Zaisťovacia divízia* (ZD). Prebytočných záložníkov odsunuli na Slovensko a prepustili domov. Slovenský kontingent sa tak zredukoval z 50 689 na 16 303 vojakov,

34 386 záložníkov (teda 2/3 vojska) sa vrátilo na Slovensko v auguste 1941./1

Prvé dojmy slovenských vojakov zo Sovietskeho zväzu

Na Slovensku sa o pomeroch v Sovietskom zväze vedelo veľmi málo. Presnejšie informácie mali len ľudia čo sa osobne poznali s ruskými emigrantmi, ktorí po skončení občianskej vojny v Rusku ušli do Československa. Na Slovensku ich však bolo málo a žili väčšinou na východe krajiny. Slovenskí vojaci nasadení do vojny proti ZSSR preto ako prví spoznali a na vlastné oči videli ako žili ľudia na území Sovietskeho zväzu pod vládou komunistickej strany. Boli to v drvivej väčšine mladí muži, ktorí dovtedy prakticky nemali možnosť cestovať za hranice. Napríklad Jozef Belko išiel na front v lete 1941 ako šofér s úplne detinskými predstavami o hraniciach Slovenska: *„Máloktoľ z našich chlapcov bol v zahraničí. Každý chcel vedieť, ako to vyzerá v Poľsku i Rusku. Medzi zvedavých som patril aj ja. Vyrástol som v drevorubačskej dedine a o svete som veľa nevedel. Hranicu som si napríklad predstavoval ako vysoký plot alebo múr, ktorým je republika ohradená. Keď sme prešli cez poslednú dedinu, major Heidler vrel svojmu pobočníkovi nadporučíkovi Balážovi, že čoskoro budeme na hranici. Počúval som ich rozhovor a netrpezlivo vyzeral, kedy sa ukáže, podľa mojich predstáv, vysoký hraničný múr alebo plot. Keď auto vyšlo na kopec, veliteľ sa ozval: – Tak, a sme na hranici. Zastav! Zatiahni auto na okraj cesty, aby kolóna mohla ísť ďalej. Vyskočil som z auta a otvoril som im dvere. Major Heidler a nadporučík Baláž vystúpili a išli k hraničným kameňom. Ja za nimi. Obzeral som si tie obyčajné biele skaly, do ktorých kamenárova ruka vryla číslo. O plote ani chýru. Detské predstavy sa odrazu rozbili. Rozpadol sa svet naivnej mládeneckej idyly.“*² Medzi tých, čo boli zvedaví na Sovietsky zväz a jeho obyvateľov, patril aj Andrej Škvarek: *„Boli sme strašne zvedaví na tú ruskú stranu. Samozrejme, boli medzi nami aj komunisti, najmä z tých záložníkov a vôbec, my sme boli celkovo dosť slovensky orientovaní. Mysleli sme si: 'Rusko – to je druhá Amerika! Je to bohatá, veľká krajina!' Lebo už v apríli, po útoku Nemcov na Juhosláviu, vypukla v kasárňach dosť protinemecká nálada, hovorilo sa, že Rusi sú Slovania a sú proti Nemcom. Tak sme všetci boli zvedaví na to Rusko.“*³ Podobne urobila veľký dojem na ďalšieho šoféra Štefana Štefloviča o rok neskôr, v lete 1942, už samotná cesta vlakom na front: *„Pre takých chalanov, ktorí... neboli moc ďaleko od*

domu, vidieť tie mestá, i keď, čo ja viem, len prejdete cez tú kol'aj pravda, to bolo vzácné.“/4

Prvé kontakty a zblížovanie s civilným obyvateľstvom

Keď slovenská armáda v lete 1941 vpochodovala do západných oblastí bývalého Sovietskeho zväzu, obyvatelia západnej Ukrajiny vítali slovenských vojakov ako osloboditeľov. Západná Ukrajina i Bielorusko boli pripojené k ZSSR len v roku 1939, takže miestne obyvateľstvo rozhodne nepatrilo k sympatizantom sovietskeho režimu. Vojská *Osi* preto vítali slávobránami a kvetmi. To platilo aj v prípade slovenskej armády, i keď o Slovákoch predtým nikdy nepočuli. Takéto privítanie zažil na západnej Ukrajine v roku 1941 Ignác Michalička: *„V niektorých dedinách nás však vítali slávobránami, hlavne na začiatku ťaženia. Medzi nami a miestnymi obyvateľmi panovali dobré vzťahy. Tí boli prekvapení, že sa s nami mohli dohovoriť. Pôvodne ani nevedeli, že je na svete aj slovenský národ, poznali len veľké národy ako Nemcov, Japoncov, Číňanov, atď. My sme im neublížovali a zásobovali sme sa nie na ich úkor, ale z vlastných zdrojov.“/8* Drvivá väčšina obyvateľov bývalého Sovietskeho zväzu nemala najmenšie potuchy o existencii slovenského národa. O Československu však niečo vedeli zo školy alebo z novín. Zo Slovákov preto urobili Čechov, ako to zažil aj Ján Ufrla: *„Vraveli nám Čechy.“/9* Rovnakú skúsenosť mal aj Pavel Šarkan: *„Oni nás považovali za Čechoslovákov. Museli sme im vysvetliť, že sme Slováci.“/10* Podobne i v Charkove na východe Ukrajiny o Slovákoch ľudia pred vojnou nepočuli. Michalovi Švarbalíkovi z del. pluku 31 domáci na jar 1942 tiež povedali, že poznajú len Čechov: *„Jeden z domácich sa ma pýtal, akej som nácie... Že Slováč. Hovorí, že on také meno nepočul. Ale Čechov že poznajú.“/12* Lekár RD por. zdrav. Ondrej Sitár sa v júli 1942 stretol pri postupe na Kaukaz v obci Bžeduchovskaja s miestnou učiteľkou, ktorá tiež poznala len Československo: *„Bžeduchovskaja je roztratená dedina. Ved' mala vraj 10 tisíc obyvateľov a vyše dvadsať učiteľov. Bol tu len vrač'13 – doktora nebolo, bola aj akási nemocnička. Zhováral som sa s akousi učiteľkou, ktorá tu učila. Interesovala sa o naše školstvo. O Československu sa učili, že je to nekultúrny a veľmi nízkostojaci štát.“/14* Rovnakú skúsenosť mal v lete 1942 vojnový spravodajca Juraj Gajdoš Breza s dvoma chlapcami (jeden mal 12 a druhý 14 rokov), ktorých stretol v Kyjeve. V škole sa učili len o Československu, takže o Slovensku nič

nevedeli. Slovenských vojakov už však poznali. Jeden z nich o Slovákoch povedal: „*Slovaki – to charoší soldati*“./15

Stali sa aj prípady, keď si miestni obyvatelia mýlili Slovákov s Rusmi. To sa stávalo na východe Ukrajiny, na Kryme alebo v juhozápadných oblastiach Ruska. Takúto skúsenosť mal napríklad šofér *Rýchlej brigády* a neskôr *Rýchlej divízie* Ján Goliš: „*Vy Ruskie. My ne Ruskie, baťko, my Slováci. Slováci, Čechoslováci... Oni nevedeli, že Česi patria pod Protektorát.*“/16 Mnohých, najmä veteránov 1. svetovej vojny a občianskej vojny, mýlila slovenská zástava. Rovnakú bielo-modro-červenú totiž používalo cárské Rusko a protibolševické biele armády v ruskej občianskej vojne. S týmto fenoménom sa na Kryme stretol v lete 1943 vojak 1. pešej divízie Ján Kromholc, keď každý deň pred rozkazom vztyčovali v posádke slovenskú zástavu: „*Hrozne ich to vedelo mýliť. Predtým za cára oni mali bielo-modro-červenú. To sa bleskove rozšírilo, že je tu nejaká armáda, že oni nevedia, že čo to je.*“/17 Iba zriedka sa stalo, že niekto z miestnych obyvateľov poznal Slovákov. S takýmto človekom sa počas služby u *Zaisťovacej divízie* v Bielorusku stretol npor. Ján Straka: „*Dostal som sa temer do Rigy, do obce Molodečno. Keď som pred starostom obce prehovoril materčinou, ten s úsmevom na tvári a plný dôvery a úľavy nás oslovil slovenčinou: Bratia Slováci! Na naše udivenie vravel, že pracoval 15 rokov v Amerike so Slovákmí a naučil sa slušne našu reč. Bolo radosti aj pohostenia, že tamojšie zaisťovacie nemecké jednotky vystriedame my.*“/18

Slovenskí vojaci si miestnych ľudí čoskoro získali svojou bezprostrednosťou a slušným správaním. Napríklad por. del. Jozef Tabiš išel na začiatku septembra 1941 z Liska do Tarnopolu a cestou sa mu pokazilo auto. Dal si ho opraviť u miestneho majstra, ktorého skromnosť slovenského dôstojníka dojala: „*Na ceste do Tarnopolu, niekde za Stryjom narazil náš šofér autom na poskakujúce žriebä /on však tvrdil, že žriebä narazilo na poskakujúcu tatrovku/ a tým sa poškodila kapota. V Tarnopole sme to chceli dať opraviť a ľudia nám ochotne poradili akéhosi 'odborníka' – železničiara. Dokonca ho sami priviedli na naše stanovište /boli sme ubytovaní v nejakom bývalom kine/. Bol to starší muž pamätal sa na Rakúsko-Uhorsko a hoci sa z Tarnopola počas celého svojho života nepohol, žil aj v Poľsku, aj v Sovietskom zväze a teraz si myslel, že bude žiť v Nemecku – takto striedalo pánov mesto Tarnopol. Železničiar nám plech kapoty vyklepal a my sme ho počastovali všetkým, čo sme mali po ruke: vínom, cigaretami a aj sme si s ním podebatovali. Správal sa voči nám úctivo a po vojensky – zrejme v nás videl*

'veľkomožných' pánov oficerov. Po vypítí dvoch pohárikov vína sa naraz pustil z ničoho nič do plaču. Boli sme tým veľmi prekvapení a ja som sa ho nevtieravo spýtal, či má nejaký osobný žiaľ, alebo čo sa mu vôbec prihodilo. V slzách nám oznámil, že sa cíti veľmi pocteným, že mu však prišlo veľmi ľúto. Keď s ním tak slušne rozprávame, že on počas svojho života nezažil nejaké ľudské zaobchádzanie, že sa s ním ešte žiaden 'pán' takto nerozprával. A pritom nešlo o nejakého zaostaleho človeka: rozprával nám, že on už počul aj čítal o Československu, že tam je demokracia (tituloval nás ako Čechoslovákov, zrejme o Slovákoch nič nevedel).“/19

V tých oblastiach Ukrajiny, ktoré boli súčasťou ZSSR pred rokom 1939, už príchod okupačných vojsk nevzbudzoval nadšenie ako na západnej Ukrajine. Cudzích vojakov sa pod vplyvom sovietskej propagandy ľudia spočiatku báli. V meste Žitomír sa v roku 1941 stretol s takýmto obavami u civilistov Michal Švarbálik. Slováci však obavy rýchlo rozptýlili: „*Stretali sme sa aj s civilmi – u nich bola propaganda, že keď prídu Nemci, Slováci, Maďari – že im tam budú hlavy odrezávať, nosy, jazyky a neviemčo ešte robiť... Tak oni sa nás báli. My sme pochopili ich nárečie a skamarátili sme sa s nimi. Nás tí domáci na Ukrajine volali 'ribjata'.*““/20 Hlavne mladé dievčatá sa pred cudzími vojakmi spočiatku skrývali. Keď zistili, že Slováci sú slušní a kultúrni, prestali sa ukrývať a vyobliekali sa do sviatočných šiat./21 Rovnakú skúsenosť s civilistami mal v roku 1941 na Ukrajine aj ďalší príslušník *Zaisťovacej divízie* Ľudovít Michalko: „*Boli dosť plachí a ustráchaní, čomu som sa nedivil. Ale keď sme sa im prihovorili asi spoznali, že sa s nami dohovoria, stávali sa smelšími a milšími. Otrasný bol pohľad na deti s ustrašenými a plachými pohľadmi, ktoré sa schovávali za matere. Keď sme im niečo dali k zjedeniu, očka im dychtivosťou zasvietili a predsa len s plachosťou si od nás tieto 'podarúanky' vzali a do nekonečna ďakovali svojim 'spasibo'.*“/22 *Nemcov sa báli, ale nás nie. Mali k nám akúsi dôveru. S týmto sme sa stretávali v celom našom nútenom pobyte v Rusku.*“/23

Slovenskí vojaci si často najprv získali priazeň detí. Ľudovítovi Kompasovi robilo v zime 1941/42 spoločnosť malé dievčatko aj pri písaní denníka. Veľmi ho to zaujímalo: „*Veďľa mňa sedí malé dievča, má asi 3 roky. Také milé pekné dievča. Stále mi hovorí, aby som písal. Teraz na mňa čumí. Takým je dobre – o nič a nestará, zo všetkého si robí srandu.*“/24 Por. zdrav. MUDr. Ondrej Sitár si v septembri 1942 v obci Belorečenskaja získal sympatie jedného dievčatka cukríkmi:

„Bývam neďaleko nemocnice v úhladnom robotníckom domčeku. Žije tu stará 74 ročná mamka s dcérou a osemročnou vnučkou Haľou – veľmi milým dievčatkom, s ktorým som už veľkým kamarátom. (Posledné časy všetky svoje cukriky a čokoládu rozdam medzi svojich detských pacientov a domácim deťom). Ludia sú veľmi milí – izbička a posteľ sú veľmi čistučké. Na dvore kvitnú astry a aj v izbe mám už tri kvety.“/25 Hladné deti svojej domácej v Krasnodare na Kaukaze (bol u nej ubytovaný niekoľko dní) nakrmil aj stk. Imrich Močko po príchode na front s II/11 del. oddielom v októbri 1942: „Mala dve deti bola možno v tom veku ako ja a videl som tie smutné očka tých malých detí, pravda tie ešte netušili vôbec čo sa deje, len pýtali mama daj kušať. Videl som túto ustarostenú ženu, že veru nemá čo dať. Vybral som z batoha celý chlebič a dal som jej ho aby dala tým hladným dietkam. Viete ako sa im rozžiarili očka keď dostali po kúsku chleba. Bol som vojak, chlap, ale verte slzy mi vypadli, tak ma to dojalo. Veľmi mi ďakovala a vravela Slováci to charoši chlapci. Veľmi sa sťažovala na Nemcov, Rumunov či Maďarov.“/26

Nováčikovia, ktorí prišli na front k ZD v roku 1942, boli zvedaví na život obyvateľov na Ukrajine a v Bielorusku. Ján Balint navštívil s kamarátom krátko po príchode dom jedného roľníka. Ten neznámych slovenských vojakov privítal úctivo: *„Dňa 4. apríla, práve na veľkonočnú nedeľu, odchádzali sme z Koziniek do mestečka Kopatkeviči, peším pochodom cez lesy, batohy sa nám viezli na saniach. Prechádzali sme riekou Pripjat', ktorá bola dosť veľká, skoro 1 kilometer široká. Vody bolo veľa, lebo sa už sneh začal topiť, ale na saniach sa ešte dalo cestovať. Keď sme prechádzali nejakú dedinku, tak zo zvedavosti zašli sme do niektorého domu, ako to u nich vyzerá na Veľkú noc. Vyzeralo to dosť biedne, ale hneď, keď sme vošli dnu, začali nás hostiť. Ale na to sme nemali času. Vypili sme si po jednom stakane z ich domácej vodky, zobrali sme si po jednom vajci a išli sme ďalej.“/27 Po niekoľkých mesiacoch sa už Ján Balint i jeho spolubojovníci cítili na pomedzí Ukrajiny a Bieloruska ako doma. Dňa 23. augusta 1942 si do svojho zápisníka poznamenal: *„V dedinke Terebov sme si skoro zvykli, lebo sme sa oboznámili s civilným obyvateľstvom, že sme sa skoro cítili ako doma. Poznali sme už každú osobu z Terebova, ako doma vo svojej dedinke.“/28 Na Kryme si v lete 1943 Slovákov zasa obzvlášť obľúbili miestni Rusi a Ukrajinci. Slovákov brali doslova ako ochranu pred inými okupačnými armádami. Túto sympatiu miestnych obyvateľov osobne pocítil aj Ján Kromholc: *„Tam nás normálne čakali***

pred dedinou a idi do mojej chaty, idi do mojej chaty. A kde sme my boli, tam neprišiel už nikto potom. To my sme boli ako takí spasitelia pre nich. Aj keď sme už odchádzali, ale že bol presun, ústup alebo čo, tak pravda aj plakali za nami...“/29

Slovenskí vojaci si vďaka jazykovej, kultúrnej a duchovnej príbuznosti veľmi dobre rozumeli s obyvateľmi okupovaných oblastí. Z okupačných vojsk sa v tomto Slovákom nemohla rovnať žiadna spojenecká armáda. Des. Ladislav Ťažký si po príchode na Ukrajinu s prekvapením uvedomil hodnotu slovenského jazyka: „*Som nadšený. Zistil som, že slovenčina je svetový jazyk. Od Bohumína až kamsi... Dnepropetrovsk? To je srdce Ukrajiny.*“/30 Pre mnohých slovenských vojakov slúžiacich v *Zaisťovacej divízii* bolo prekvapením, ako dobre si rozumeli najmä s Bielorusmi. Všimol si to aj Pavel Šarkan: „*Bielorusom sme rozumeli ešte lepšie ako Ukrajincom.*“/31 Bielorusi si vo všeobecnosti Slovákov obľúbili, prirodzene v miere, ako je možné obľúbiť si vojakov okupačnej armády. Rudolf Kubiš, ktorý ako vojak 2. pešej divízie strávil dlhší čas v obci Belov neďaleko Minska, bezprostredne pocítil sympatie Bielorusov: „*Tu nás bežne hodnotili ako 'svoji, svoji'.*“/32 V obci Krasno severne od Minska sa v auguste 1943 spriatelil s miestnou lekárkou. Raz Kubiša pozvala na návštevu k nim domov, kde sa zabavili v priateľskej atmosfére: „*Spolu s nami si pekne zaspievala pieseň 'Razlila sia Volga široká', ktorú sme poznali už predtým zo Starušiek. Plakala chudera od dojatia. Tak si vraj nezaspievala a duševne upokojene sa necítila od prvého dňa vojny.*“/33 Starší ľudia, u ktorých bol na začiatku augusta 1942 ubytovaný lekár por. zdrav. MUDr. Ondrej Sitár, sa k nemu správali ako k vlastnému: „*Tejto noci spal som po dvoch týždňoch v izbe a na posteli. V drevenej síce chate, ale na čistej posteli u dvoch starých ľudí (on je kováčom), ktorí ma však veľmi milo prijali. Večer mi dali mlieka a ráno navarili pirohov (vareniky) s tvarohom a so smotanou. Oprali nám tiež bielizeň. Domáci majú 60 rokov a jej matka vraj ešte žije a má 108 rokov.*“/34 Vzájomnú dôveru s Rusmi na Tamaňskom polostrove, akú si len ťažko možno predstaviť v prípade ostatných okupačných armád, zažil zbrojár letky 13 František Matovič: „*My sme si s Rusmi dobre vychádzali – poviem úprimne – no mali nás radi, lebo sme neboli zlí. To by nám neviemčo dali. Tí ľudia tam v Rusku, môžem povedať, boli slušní... Dobre sme si rozumeli. Oni nás mali radi aj za to, že sme im nič zlé nerobili... My, Slováci sme tam mali meno, kde sme bývali. My sme... nechali svoje pušky tam, kde sme bývali,*

v tom dome. Ako vojaci sme si ich tu nechávali a bez nich išli na letisko. My sme sa tých Rusov nebáli. Ani oni nás, neboli na nás zlí.“/35 Podobný, takmer rodinný vzťah mal so svojimi domácimi spojár 1. pešej divízie Ján Ščibrán v Nikolajeve, kde bol ubytovaný v domčeku u dvoch starých manželov: „*Rodina, u ktorej som býval, ma mala ako za syna. Aj oni mali vlastných synov, ale všetci boli vo vojsku. Keď napr. šla babuška ráno predávať, baľko bol u Nemcov, a ja som vtedy prišiel z nočnej služby, tak kľúč od domu som našiel pri vchode. Bol zavesený na suchej vetve viniča. Odomkol som si a ľahol spať do mojej izbičky. Kľúč som dal potom do okna a keď prišla babuška, vybrala si ho, odomkla, aby ma nezobudila. Tak sme si žili asi mesiac možno aj viac. Ja som sa chodil stravovať do našej vojenskej kuchyne.“/36*

Boli však aj prípady, že slovenskí vojaci vystrašili civilných obyvateľov. Stalo sa to predovšetkým počas protipartizánskych akcií, vykonávaných v rokoch 1942 – 1943 útvarmi ZD. Neraz v strachu o život ľudia pred príchodom slovenských jednotiek ušli z dedín do lesov. Ján Gašpar a ďalší jeho spolubojovníci, ktorí sa zúčastnili protipartizánskej ofenzívy v zime 1942/43, takto vystrašili obyvateľov obce Buda Sofijevka: „*Dňa 26. 12. 1942 ráno sme odchádzali na ďalšiu cestu a prišli sme do Buda Sofijevka. Keď sme prichádzali k dedine, ľudia od strachu utekali do lesa, lebo si mysleli, že im ideme páliť chaty (a ich strieľať). Na dvoroch mali z domov povynášané všetko, ale keď videli, že im nič nerobíme, (a sme Slováci), niektorí sa na noc vrátili do svojich domovov a niektorí ostali v lese.“/37* Rudolf Kubiš zažil to isté počas protipartizánskej akcie 3. apríla 1943: „*Prvý deň sme išli do obce Antonov. Ľudia utekajú do lesa a odvážajú svoje celé imanie majúci strach, že ich ideme pobiť.“/38* Pravda tento strach pred Slovákami bol v drvivej väčšine prípadov neopodstatnený, čo ľudia postupne zistili všade, kde sa nachádzali útvary slovenskej armády. Slovenských vojakov preto vždy uprednostnili pred Nemcami, keď ich bolo treba ubytovať. V januári 1943 si to uvedomil Pavel Šarkan slúžiaci u ZD: „*Keď sme prišli do Chôjník, tak nás ubytovali po domoch, aby sme sa aspoň zohriali. Po tej namáhavej ceste. No ľudia tu už Slovákov poznali a mali o nás dobrú mienku a radšej videli Slovákov ako Nemcov.“/39* Tú istú skúsenosť mal v roku 1943 veliteľ 5/101 roty ZD stot. Gustáv Neštiak: „*U obyvateľstva každej dedevne sme boli obľúbení a často až veľmi srdečne vítaní.“/40* Rovnakú skúsenosť mal vo februári 1942 v obci Karpova aj por. zdrav. MUDr. Ondrej Sitár, ktorý slúžil u RD ako vojenský lekár: „*Milo nás privítali, lebo tu aj pred tým býval*

kolega. S deťmi, z ktorých malého Lód'u len teraz pokrstili, som sa hneď skamarátil kúskom čokolády a cukríkmi. Volajú ma d'adom.“/41

Slovenskí vojaci sa stretli na Kaukaze a na Kryme aj s neslovanským obyvateľstvom bývalého Sovietskeho zväzu. Vojaci RD sa počas letnej ofenzívy 1942 dostali v polovici augusta 1942 na južný breh rieky Kubáň, kde sa prvýkrát stretli s Čerkesmi. Tí sa k Slovákom chovali tiež priateľsky, i keď im samozrejme nerozumeli./42 Do ďalších čerkeských dedín zavítali slovenskí vojaci v predhoriach Kaukazu, hlavne po prekročení rieky Laba. Čerkesi víтали vojská *Osi* ako osloboditeľov, čo v roku 1942 u iných národností vôbec nebolo bežné. Ich výzor, reč, zvyky a bývanie zaujali por. O. Sitára: „*Táto rieka je hranicou Čerkesov. Sú to mohamedáni, starí chlapi majú silné zahnuté nosy, tmavej pleti a silnej, väčšinou nižšej postavy. Ženy, tiež typický semitský výzor. Čierne, nosy ostré, ohnuté.... Hovoria svojou rečou, ktorej nerozumieme – je to už reč orientálna... Deti dosť dobre vedia po rusky, zo školy. No starší, a zvlášť ženy – nevedia len čerkesky.*“/43 Niekedy došlo aj ku komickým situáciám. Väčšina slovenských vojakov napríklad nevedela, že moslimovia nejedia bravčové mäso. S týmto zvykom sa počas postupu na Kaukaz kuriózne oboznámil zdravotník Juraj Kočiš: „*Už tam sme jednej žene núkali bravčové mäso, tak nôž vytiahla.*“/44 Výzor i zvyky Čerkesov zaujali aj veliteľa del. pluku 31 pplk. del. Jána Kalla, ktorý sa s nimi stretol počas ústupu RD z Kaukazu na začiatku roku 1943. Dňa 26. januára 1943 sa u jednej čerkeskej rodiny dočasne ubytoval: „*Obyv. je mohamedánske, Čerkesi. Príbytky veľmi čisté a upravené. Každá rodina má záchod pre mužských i ženské zvlášť. Na každý sa berie konev s vodou, teda na čistotu sa tu drží. Izby plné rôznych obrazov a nápisov z koránu. Obyv. nie je čistá rasa. Niektorí čierni ako Cigáni, iní blond, ba videl som aj dievča - úplne červené vlasy mala. Chovali sa voči nám dosť priateľsky a vedeli, že ustupujeme.*“/45

Na Kaukaze sa Slováci stretli aj s inými neslovanskými národmi. Por. Sitár si v auguste 1942 zaznamenal, že severný Kaukaz obývalo viacero rozličných národností: „*Tu je veľká zmiešanina národov. Teraz sme v záhrade Rusa, no sú tu Čerkesi, Tataři, Arménci, Gréci aj Turci sa vraj nájdu. Teda veľká miešanina národov. Sulejman v Uljap-Aule napríklad pestoval zeleninu a mal spoločníka Bulhara.*“/46 Pri ďalšom postupe sa por. MUDr. Ondrej Sitár dostal aj do obce obývanej Arménmi: „*V utorok, 18. VIII. 42 – asi o pol desiatej sme odišli z Bžeduchovskej. Cez Pšiš sme prešli po pontónovom moste*

a čoskoro sme začali prechádzať lesmi. Šli sme cez 12-stku, arménsky chutor. Arméni sú všetci čierni, ako Židia – vedia po rusky, medzi sebou hovoria arménsky. V škole sa učilo rusky a arménsky. Lesy, ktorými sme prechádzali sú väčšinou dubové ešte na rovine, ale po pravej ruke na západe už sa na obzore rysovali obrisy vysokých vrchov. Cesta poľná – krútila sa po všelijakých jarkoch.“/47 Divízia sa napokon dostala do oblasti, kde bývali Rusi, a tam strávila zimu 1942/43. S ďalšími národmi sa vojaci RD stretli počas ústupu z Kaukazu vo februári 1943. Napríklad pplk. Kallo sa 20. februára 1943 stretol v obci Karassubazar s Turkami. K ustupujúcim slovenským vojakom sa chovali priateľsky. Slovákov nakŕmili, prenocovali a nezabudli ich upozorniť i na partizánov ukrývajúcich sa v blízkych lesoch./48 O pár dní (26. februára 1943) sa pplk. Kallo bližšie oboznámil i s Tatármi: „Večer som sa nastáhoval na môj starý byt a tu ma uvítala celá tatárska rodina s harmonikou. Veľká spoločnosť, hlavne asi 5 detí. Spievali, hrali a deti predvádzali národné tance. Je to vlastne cigánska spoločnosť. Odmenil som ich poslednou čokoládou.“/49

Kontakty s týmito národmi boli u RD obmedzené na dobu postupu na Kaukaz a ústupu z neho, pretože obranu držala divízia v zime 1942/43 v priestore, ktorý obývali Rusi. Slovenskí vojaci sa stretli s Tatármi a Turkami ešte na Kryme. Nikdy sa však s nimi tak nezblížili ako s Rusmi a Ukrajincami, pretože ich dediny im veľmi pripomínali cigánske chatrče na Slovensku. Jozef Murčo bol jedným zo Slovákov, ktorých Čerkesi pozývali, aby bývali u nich. No Slováci tam nechceli ísť, radšej sa tlačili u Rusov./50 Vzťahy s neslovanským obyvateľstvom neboli také srdečné, ako to bolo v prípade Slovanov na území Sovietskeho zväzu. MUDr. Alexander Reháč, ktorý v lete 1943 slúžil ako lekár v 1. PD na Kryme, vzťah civilných obyvateľov k slovenským vojakom neskôr pekne vystihol: „Hrejivým pocitom bolo pre nás, že nás nikdy nepovažovali za nepriateľov, ktorí obsadili ich územie, avšak skôr za budúcich spojencov.“/51

Pomoc civilnému obyvateľstvu potravinami

Kamkoľvek slovenskí vojaci prišli, a zdržali sa tam dlhší čas, zblížili sa s miestnymi obyvateľmi tak, ako sa to iným okupačným armádam nikdy nepodarilo. Slovenskí vojaci sa s Ukrajincami, Bielorusmi a Rusmi nielen dohovorili, ale boli im blízki duchovne,

kultúrne a čiastočne i spôsobom života. Miestni obyvatelia si Slovákov doslova obľúbili. Nebolo to však len zo sentimentálnych dôvodov. Slováci obyvateľom okupovaných území Sovietskeho zväzu totiž poskytovali pomoc, ktorá bola pre bezbranných civilistov v mnohých prípadoch doslova a do písmena otázkou života a smrti. Pravidelné zásobovanie potravinami a akýmkoľvek iným tovarom totiž na okupovaných územiach ZSSR dlhý čas po prechode frontu neexistovalo, a aj v neskoršom období bolo obmedzené. Kritický stav zásobovania civilného obyvateľstva okupovaných území potravinami a iným tovarom počas prvej vojnovnej zimy na vlastné oči videl v roku 1942 v Kyjeve príslušník ZD stk. Rudolf Kubiš: „*Veľkým prevrpením pre mňa bolo, že v celom meste som nevidel ani jediný obchod, nijakého druhu. Civilné obyvateľstvo bolo teda odkázané samo na seba. Žite z čoho chcete a ako chcete. Stretali sme len ženy, deti a starcov. Najväčšiu hrôzu predstavoval nedostatok potravín a tým hlad. Deti nechodili do školy. Nebolo palivo, nebolo papiera ani ceruzky. Nebolo mlieka. Každý mal len to, čo mu pri prechode frontu ostalo. Starousadlíkom ostalo aspoň dačo. Najhoršie boli na tom tí, čo ich front predbehol na úteku. Ostalo im zväčša len to, čo mali na sebe.*“/52 Vojnový spravodajca Kalo Murgaš Elen v septembri 1942 navštívil bazár v Dnepropetrovsku. Chlieb tam mal doslova cenu zlata: „*Za chlieb kúpiš aj ľudskú dušu, to je najlepšia mena.*“/53 Najhoršia situácia bola vo veľkých mestách, ale ani na vidieku to nebolo oveľa lepšie. R. Kubiš to v apríli 1942 videl v obci Stodolište na Ukrajine: „*Obyvateľstvo tu tvorili ženy, deti a starci. Zásobovanie nijaké nebolo. Pole obrábať nebolo čím. Kone vzali Rusi, alebo zvyšok Nemci. STS (strojové a traktorové stanice) boli zničené. Niekdajšie pluhy, brány, dávno zlikvidované. Siat' a sadiť nebolo čo. Čo zo skladov nestačili odviezť Rusi, brali Nemci. Múky nebolo. Kvasnic, alebo soli ani 1 gram. Ani kúšтик mydla. Slovom nič. Obyvateľstvo bolo biedne, zúfalé.*“/54

Slovenskí vojaci boli preto vítaným zdrojom nedostatkového tovaru. Slováci sa totiž o svoju korisť alebo zdroje s civilistami radi podelili alebo ich s nimi vymenili. Antonín Žiška mal ako šofér RB a neskôr RD na Ukrajine na to dosť možností: „*Jesť na vidieku mali čo. Hoci neviem, kde to mali schované. Mestá boli na tom horšie. Tam sa aj hladovalo keď nemali ľudia na to, aby si tú stravu mohli zadovážiť. Naši páni si našli spôsob príjmov ako sa dostať k tým zdrojom obživy. Vtedy som bol už v divíznej autodielni. Veliteľ autodielne mjr. Šmid bol pôvodom odtiaľ z Ukrajiny. Bolo to snád' 70*

– 80 km. Ten náš pán veliteľ tam mal rodinu. Párkrát sme tam boli. Tam nosil cigarety a za tie sme vozili ovce. Ako to ďalej udával do obehu to neviem. Dal mi papiere na jazdu, tak som išiel. Viacej som sa nestaral.“/55 Príslušníci RD sa prvýkrát mohli zblížiť s civilistami po presune divízie na pobrežie Azovského mora. Miestni civilisti i slovenskí vojaci rýchlo našli spôsob ako si navzájom pomôcť. Des. asp. Ján Grešner bol na jeseň 1941 v prístave Taganrog: „V Taganrogu nám civilisti chytali jeseterov, my sme im za to dávali cigarety. Bývali sme u súkromníkov, mali pekné dediny. S civilistami sme vychádzali veľmi dobre. Slováci sú ako bratia. My sme im rozumeli, oni nám rozumeli. Keď sme my prišli, tak boli radi, že sme tam my a nie Nemci.“/56

Slovenskí vojaci pomáhali ľuďom predovšetkým potravinami, ale aj liekmi či palivom. Toto konanie okupačnej slovenskej armády sa na Ukrajine rýchlo medzi ľuďmi roznieslo už v roku 1941. Medzi civilistami sa najväčšej obľube tešili vojaci proviantných a zásobovacích jednotiek RD. Na jeseň 1941 to v Mariupoli na vlastnej koži zažil príslušník poľných pekární 11 slob. Jozef Belko. Keď pekárne menili stanovisko, obyvateľom prístavu Mariupol' to bolo veľmi ľúto: „Keď sme odchádzali z Mariupolu do Krivej Kosy, ľúčili sa s nami obyvatelia s ťažkým srdcom. Niekoľko mladých ľudí šlo s nami, aby sa tak vyhli núteným prácam pre Nemcov, alebo vyvezeniu do Nemecka... V Krivej Kose nás zastihla jeseň a zima. Ľudia v tomto kraji už o nás niečo vedeli, a preto nás pozývali do svojich domovov, lebo vedeli, že tak budú mať zabezpečený chlieb. Obyvateľom sme pomáhali, ako sa dalo; zásobovali sme ich chlebom a múkou, vozili sme ich za potravinami všade tam, kde sme chodili s chlebom, v mlynoch sme im dávali lisovať slnečnicové semená na olej na mená našich vojakov... Nemci vyvážali na práce do ríše. Mnoho slovenských vojakov sa tu poženilo a tým zachránili veľa dievčat pred odvečením do Nemecka.“/57 Dobrá povest' slovenských vojakov predbehla, aj keď bojové jednotky RD zaujali obranu na rieke Mius na začiatku zimy 1941. „Neraz sa rodiny priam trhali o slovenského vojaka. Mať ho v dome znamenalo dvojakú výhodu: zástita pred hitlerovcami a zábezpeka proti hladu.“/58 Slovenskí vojaci, najmä zo zásobovacích jednotiek, falšovali výdajky na potraviny a brali z nemeckých skladov alebo kolchozov desať i viacnásobné množstvo múky, oviec, ošipaných alebo iných potravinových zložiek. Väčšina týchto potravín bola určená miestnym obyvateľom. Nie div, že si civilisti Slovákov obľúbili a pozývali ich aj na zábavy./59

Podobne to vyzeralo aj na území, ktorým postupovala RD na konci leta 1942. Dňa 9. augusta 1942 sa zdravotná rota peš. pluku 20 *Rýchlej divízie* zastavila v obci Višňovské na Kaukaze. Npor. zdrav. MUDr. Karol Viršík bol šokovaný, keď zistil, že miestni sa napriek hladu a príchodu okupačných vojsk stále báli NKVD! Slováci však bez dlhých obštrukcií vyriešili svoju aj ich zásobovaciu krízu: „*Už sme príliš dlho oddelení od nášho zásobovania a poľnej kuchyne. Jeme len suchú stravu a mäsové konzervy. Vojaci hundrú, že im už lezú krkom. 'Priateľná' vojna sa skončila. Tiahneme krajinou ubiedených ľudí. Ustupujúca armáda berie všetko so sebou. V kolchoze kvičali od hladu svine a v dedine mreli ľudia na podvýživu. Nik sa neopovážil siahnuť na kolchozného. - Nebojte sa. My nie sme enkavéde. Zoberte si sviňu, - pobádali ich slovenskí vojaci. - Ja viem, že ste slovenskí vojaci, ale vy môžete byť aj nastrčení, odpovedal opatrne dedinčan. Obavy z NKVD a Stalinových milícií sú tu stále oveľa väčšie ako hlad. Moji lapiduchovia zobrali z opusteného kolchozu brava. Rozštvrtili ho a kusy mäsa uvarili v kotli. Po dlhom čase sme mali konečne prvé teplé jedlo. Potom s nami hodovala celá dedina.*“/60

S rovnakým strachom zo sovietskej moci sa na okupovanom území Ukrajiny stretol na jeseň 1943 v obci Ingulka pri rieke Ingul aj príslušník del. pluku 11 1. pešej divízie del. del. Jozef Tabiš. Ľudia sa báli chytať ryby v rieke Ingul, no stot. Tabiš im pomohol: „*V miestnom potoku či rieke Ingul, ako sme zistili, bolo veľmi veľa rýb. Pýtal som sa miestnych obyvateľov, prečo ich nelovia. Smutne odpovedali, že by to Soviet nedovolil. Preto som dal pokyn mojim vojakom, aby ryby chytali a dávali ich miestnym obyvateľom.*“/61

Podobne pomáhali prežiť zásobovaciu krízu obyvateľom Ukrajiny a Bieloruska vojaci ZD. Príslušník HKB/102 des. Leon Sokolovský to zažil v mestečku Chvojniky na severovýchode Ukrajiny: „*V Chvojníkach sme pobudli niekoľko mesiacov, pričom sme sa celkom zblížili s tamojšími obyvateľmi. Boli sme vítanými hosťami v ich domácnostiach pri rôznych príležitostiach a pobaveniach - 'pohuliankách'. Treba pripomenúť, že na okupovanom území nijaký obchod alebo akékoľvek zásobovanie civilného obyvateľstva nefestovalo. Preto sa slovenský vojak stal pre nich jediným zdrojom a zásobovačom zápalkami, cigaretami, soľou, cukrom, spodnou bielizňou, ženskými pančuchami a podobne. Výmenou za to, alebo za okupačné peniaze, no často i za vzájomnú lásku či sympatiu, kilové balíky z domova, prípadne veci z kantíny dostával mlieko, vajcia, 'samohonku'.*“/62

Potravinová pomoc slovenských vojakov bola často rozhodujúcim faktorom prežitia najmä pre osamelých starých ľudí. Des. Jozef Belko sa po návrate z dovolenky v januári 1943 spolu s dvoma vojakmi ubytoval v Rostove u sedemdesiatročnej babky, kde predtým býval skoro tri mesiace. Jej dvadsaťročnú vnučku zastrelili Nemci, a tak babke naši vojaci aspoň pomohli zaobstarat' potraviny. Použili pritom rozšírený a osvedčený trik s falšovaním cestovného rozkazu: „*V Rostove u našej milej, dobrej starency sme prežili niekoľko dní. Pred odchodom sme Nemcov, ako sa hovorí, potiahli za kabát. Istý známy vojak v posádke nám vypísal cestovný rozkaz na päť osôb. Päť sme veľmi ľahko rozmnožili na päťdesiat a už sme brali zásoby suchej stravy pre päťdesiat osôb na tri dni. Starenku sme zásobili potravinami najmenej na tri mesiace.*“/63 Podobne pomohli počas pobytu na Kryme v prístave Port Chorly jednej žene v stredných rokoch, u ktorej bývali, Štefan Šteflovíč a jeho kamarát. Z tejto domácej sa vykl'ula celkom schopná podnikateľka, ktorá šikovne využila technické zručnosti dvoch mladých slovenských vojakov: „*Táto pani, u ktorej sme bývali, mala muža, nebol na vojne. Ona mohla mať vtedy, čo ja viem, okolo 40 – 45 rokov. Ale veľmi inteligentná rozumná žena, a o nás šírila všetko dobré a my sme proste zarábali. My sme opravovali hodiny, gramafóny, šijacie stroje. Ale zhodou okolností obidvaja sme mali takú duševnú tendenciu k tomu... Platili nám mliekom, maslom, tvarohom a takými potravinami. No pochopiteľne, že to všetko išlo domácej. No ale zase ona nás z toho krmila. My sme neužívali vojenskú stravu.*“/64

Na Kryme bol počas okupácie nedostatok múky, pretože obilie sa väčšinou odvážalo do Nemecka. Slovenskí vojaci aj v tomto prípade našli spôsob ako pomôcť miestnym obyvateľom. Dôst. zást. Pavol Graus s niekoľkými kamarátmi v obci Magazinka brali z obilia určeného pre Nemecko: „*Nad obcou bol kolchoz. Tu strážil civilný strážny obilie, ktoré už registrovali hitlerovci pre odvoz do Nemecka. Načierno sa chodilo sem občas po nejaké to vrece. Vrecia obilia sme vozili rovno do veterného mlyna, ktorého ramená sa neustále krútili nad obcou. Chazajky, ktorým sme múku odovzdávali boli vďačné a robili nám za to maškrty, bliny, pelemeny a podobne.*“/65 Vojaci III/11 del. oddielu si brali obilie pod zámienkou, že ho potrebujú pre kone. Potom sa s ním podelili s Ukrajincami i Tatármi, ako napríklad Ján Labún a jeho kamaráti od 7/11 batérie: „*Na Kryme boli väčšinou Ukrajinci a Tatári. Pozývali nás na oslavy. My sme im dovážali obilie (raž a jačmeň) pod zámienkou, že ich potrebujeme pre kone.*

Dobre sme vychádzali...“/66 Okrem potravinovej pomoci slovenskí vojaci pomohli ľuďom na Kryme ochrániť aj ich majetok pred rekviráciou. Na tejto pomoci sa podieľal i čtk. Štefan Šulov: „So sovietskymi obyvateľmi sme mali ustavične priateľské styky. Pomáhali sme vyrabovanému obyvateľstvu so zaobstarávaním potravín /múky, ovocia z ich sádov/, ktoré Nemci strážili. V Askánii Novej sme zachránili aj veľa vecí z domov /nábytok/ pred vyrabovaním Nemcami.“/67 V Nikolajeve zasa spojári 1. PD pomohli miestnym obyvateľom zaobstaráť si nový odev. Miestnu školu Nemci zmenili na sklad šatstva po postrieľaných Židoch, no civili tam nemali prístup. Ján Ščibrán s niekoľkými kamarátmi sa tam preto vybrali: „Tú školu sme aj našli. Nemca na stráži sme sa pýtali, či si môžeme ísť nabráť – on nám dovolil. Bola to jednoposchodová budova a ako sme pozorovali, dve triedy boli na prízemí, tri na poschodí. Dole v strede bola brána a vchod do nej. Vyšli sme sa pozrieť hore – všetky tie miestnosti boli napchaté šatstvom. Tak sme si vybrali, čo bolo lepšie, zviazali každý do noše a doniesli chazajke. Pretože civili tam nemohli chodiť, len vojaci.“/68

Slovenskí vojaci neraz pomohli domácim aj pri poľnohospodárskych prácach. Takto pomohol ľuďom v lete 1943 na Kryme Vendelín Mikuš s kamarátmi z cyklistickej eskadrony PO 5: *„Keďže sme videli veľkú biedu u miestnych obyvateľov, nedalo nám to svedomie a pomohli sme im pri poľných prácach. Mali sme s nimi dobré vzťahy, čo si oni veľmi vážili. Keď dozreli melóny, dobre sme si na nich pochutnali.“/69* Po neúspešnom nasadení 1. PD do sovietskeho prielomu pri Kachovke 31. októbra 1943 bola divízia definitívne stiahnutá z frontu. Zimu 1943/44 strávila v Odese a jej okolí. Aj tu predbehla Slovákov medzi civilistami dobrá povesť. Por. del. Jozef Dobiaš nemal problém nájsť bývanie u jedného miestneho lekára: *„Tam nebol problém. Ti ľudia sa bili, aby nás mohli ubytovať.“/70* Slovenskí vojaci i tam šikovným falšovaním dokumentov získavali z nemeckých skladov rôzne potraviny (chlieb, masť, mäso, zeleninu, cukor, kávu, konzervy atď.), benzín, olej, bielizeň a pod. Veľká časť týchto položiek išla priamo civilistom alebo partizánom. Vo februári 1944 takýmto spôsobom napríklad získali od nemeckej armády celý vlak uhlia navyše a rozviezli ho niekoľkým stovkám rodín priamo do dvorov. Mnoho ľudí tak zachránili pred chorobami alebo smrťou. Civilné obyvateľstvo v oblasti slovenskej divízie vojnovú núdzu o potraviny prežilo vďaka slovenskému „zásobovaniu“ oveľa miernejšie. Nemci správanie

a postojе Slovákov spozorovali a čoskoro ich aj tu, ako v prípade ZD, začali nazývať „partizánmi číslo dva“./71

(autor je historik, spisovateľ, výskumný pracovník na Univerzite Mateja Bela v Banskej Bystrici)

-pokračovanie v čísle SV 4/2016-

Poznámky:

- 1/ MIČIANIK, P.: *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu (1941 – 1944) I. – V operácii Barbarossa*. Banská Bystrica: Dali-BB, 2007, s. 61 – 257.
- 2/ BELKO, J.: *Zápisník z východného frontu*. Bratislava 1965, s. 13.
- 3/ Andrej Škvarek spomína na východný front. In: *Kultúra*, 6, 2003, č. 17, s. 14.
- 4/ Archív autora, ŠTEFLOVIČ, Š.: Rozhovor s autorom. Trenčín, 18. 5. 2011.
- 5/ MIČIANIK, P.: *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu 1941 – 1944, I. (V operácii BARBAROSSA)*. C. d.,s. 154 – 156.; LACKO, M.: Slovenskí vojaci a sovietsky raj (Dotyky Slovákov s komunizmom v lete 1941). In: *Historické rozhľady*, 2, 2005, s. 73 – 85.
- 6/ ŠAMO, A.: *Spomienky vojaka z východného frontu*. In: Svedectvo, apríl 2000.
- 7/ MICHALKO, E.: Spomienky... na východný front (Zaisťovacia i Rýchla divízia, júl 1941 – január 1943). In: LACKO, M. (zost.): *Denníky a spomienky vojakov z východného frontu (1941 – 1944)*. Trnava 2006, s. 151.
- 8/ MICHALIČKA, I.: *Spomienky*. In: Svedectvo, 2001, č. 27.
- 9/ Archív autora, UFRLA, J.: Rozhovor s autorom. Divín 26. 11. 2000.
- 10/ Archív autora, ŠARKAN, P.: Rozhovor s autorom. Lovinobaňa, 5. 4. 1998.
- 11/ Andrej Škvarek spomína na východný front. In: *Kultúra*, 6, 2003, č. 17, s. 15.
- 12/ SA M. Lacko, ŠVARBALÍK, M.: *Spomienky bývalého príslušníka Delostreleckého pluku 31*,s. 3.
- 13/ Lekár bez doktorského titulu.
- 14/ Archív autora, SITÁR, O.: *Rusko – Východný front III*. Bžeduchovskaja, 17. VIII. 42.
- 15/ GAJDOŠ-BREZA, J.: *Kraje a vojaci*. Bratislava 1943, s. 43.
- 16/ Archív autora, GOLIŠ, J.: Rozhovor s autorom. Halič, 23. 8. 2005.
- 17/ Archív autora, KROMHOLC, J.: Rozhovor s autorom. Zlatno, 2010.
- 18/ AM SNP, XII, pr. č. 32/68, STRAKA, J.: *Spoved' (Môj život)*, s. 34.
- 19/ AM SNP, XII, S 286/94, TABIŠ, J.: *Spomienky na moju vojenskú službu v rokoch 1935 až 1943*, s. 26 – 27.
- 20/ Mládenci, deti. ŠVARBALÍK, M.: C. d.,s. 1.
- 21/ PYŠNÝ, E.: V SSSR má najväčšie privilégia Žid. In: *Slovák*, 23, 10. 8. 1941, č. 183, s. 4.
- 22/ Ďakujem

- 23/ MICHALKO, L.: Spomienky... na východný front (Zaisťovacia i Rýchla divízia, júl 1941 – január 1943). In: LACKO, M. (zost.): *Denníky a spomienky vojakov z východného frontu (1941 – 1944)*. Trnava 2006, s. 151.
- 24/ KOMPAS, L.: Zápisky... (Rýchla divízia, október 1941 – apríl 1942). In: LACKO, M.: *Denníky a spomienky vojakov z východného frontu 1941 – 1944*. Trnava 2006, s. 4.
- 25/ Archív autora, SITÁR, O.: *Východný front IV*. Belorečenskaja, 4. sept. 42.
- 26/ Archív autora, MOČKO, I.: *Spomienky*. Behynce 2007, s. 2.
- 27/ BALINT, J.: Zápisník (Zaisťovacia divízia, marec 1941 – október 1943). In: LACKO, M.: *Denníky a spomienky vojakov z východného frontu (1941 – 1944)*. Trnava, 2006, s. 28 – 29.
- 28/ Tamtiež, s. 31 – 32.
- 29/ KROMHOLC, J.: Rozhovor s autorom. Zlatno, 2010.
- 30/ ĎAŽKÝ, L.: *Amenmária (Samí dobrí vojaci)*. Bratislava 2004, s. 133.
- 31/ ŠARKAN, P.: Rozhovor s autorom. Lovinobaňa, 5. 4. 1998.
- 32/ KUBIŠ, R.: Spomienky na druhú svetovú vojnu (október 1941 – október 1943). In: LACKO, M.: *Denníky a spomienky vojakov z východného frontu (1941 – 1944)*. Trnava, 2006, s. 135.
- 33/ Tamtiež, s. 133.
- 34/ SITÁR, O.: *Rusko – Východný front III*. Pondelok, 3. VIII. 42.
- 35/ LACKO, M.: Rozhovor s Františkom Matovičom (1920, Ompitál), bývalým zbrojárom 13. letky. In: *Historické rozhlady*, 4, 2008, s. 228 – 229.
- 36/ ŠČIBRAN, J.: Spojárom v 1. pešej divízii (júl 1943 – jún 1944). In: LACKO, M.: *Denníky a spomienky vojakov z východného frontu (1941 – 1944)*. Trnava, 2006, s. 77.
- 37/ GAŠPAR, J.: Denník z Bieloruska (Zaisťovacia divízia, október 1942 – január 1943). In: LACKO, M.: *Denníky a spomienky vojakov z východného frontu (1941 – 1944)*. Trnava, 2006, s. 53.
- 38/ KUBIŠ, R.: Denník (Zaisťovacia divízia, marec 1942 – apríl 1943). C. d., s. 65.
- 39/ Archív autora, ŠARKAN, P.: *Zápisník (krátke poznámky písané v januári 1986)*. Kotmanová 1986, s. 11.
- 40/ SA M. Lacko, NEŠTIK, G.: *Spomienky*, s. 5.
- 41/ Ujkom. Archív autora, SITÁR, O.: *Rusko – Východný front I*. 26. II. 42.
- 42/ MIČIANIK, P.: *Slovenská armáda v ťažení proti Sovietskemu zväzu (1941 – 1944) III. – Rýchla divízia*. Banská Bystrica 2009, s. 160.
- 43/ SITÁR, O.: *Rusko – Východný front III*. Uljap-Aul, 11. VIII. 42.
- 44/ Archív autora, KOČIŠ, J.: Rozhovor s autorom. Podrečany, 30. 7. 2006.
- 45/ AM SNP, Pozostalost' J. Šolca, príř. č. 127/86, šk. 11, KALLO, J.: *Prepis vojnového denníka býv. veliteľa del. pl. 31 (27. 12. 1942 – 1. 4. 1943)*, s. 17.
- 46/ SITÁR, O.: *Rusko – Východný front III*. Voroncovo-Daškov, štvrtok 13. VIII.
- 47/ Tamtiež, Imeretinskaja, sobota 22. VIII. 42.

- 48/ Tamtiež, s. 45.
- 49/ KALLO, J.: C. d., s. 52.
- 50/ Archív autora, MURČO, J.: Rozhovor s autorom. Rajecké Teplice, 1. 6. 2005.
- 51/ REHÁK, A.: *Spomienky šéfkára Druhej paradesantnej brigády*. <http://www.szpb.sk/para.htm>.
- 52/ KUBIŠ, R.: Spomienky na druhú svetovú vojnu (október 1941 – október 1943).C. d., s. 98.
- 53/ ELEN, K. M.: Tri dni v Dnepropetrovsku. In: *Slovenské vojsko*, 4, 15. 9. 1943, č. 16 – 17, s. 15.
- 54/ Tamtiež, s. 103.
- 55/ Archív autora, ŽIŠKA, A.: *Spomienky*, s. 27.
- 56/ Archív autora, GREŠNER, J.: Rozhovor s autorom. Žilina, 27. 3. 2002.
- 57/ BELKO, J.: *Zápisník z východného frontu*. Bratislava 1965, s. 29.
- 58/ ČERVENÁK, J.: *Odeskí partizáni (Spomienky po dvadsiatich rokoch)*. Banská Bystrica 1964, s. 18.
- 59/ Tamtiež, s. 19 – 20.
- 60/ VIRSÍK, K.: Frontový denník. In: *Odchádzam s Hippokratom*. Prešov 2005, s. 116.
- 61/ TABIŠ, J.: C. d., s. 26 – 27.
- 62/ SOKOLOVSKÝ, L.: Spomienky na východný front 1941 – 1943. In: *Vojenská história*, 11, 2007, č. 2, s. 103.
- 63/ BELKO, J.: C. d., s. 56.
- 64/ Archív autora, ŠTEFLOVIČ, Š.: Rozhovor s autorom. Trenčín, 18. 5. 2011.
- 65/ Archív autora, Pozostalosť Pavla Grausa, GRAUS, P.: *Spomienky (Prvá pešia divízia na kryme a jej zánik)*, s. 13.
- 66/ Archív autora, LABÚN, J.: Rozhovor s autorom. Halič, 21. 8. 2005.
- 67/ AM SNP, XII, príř. č. 198/64, ŠULOV Š.: *Spomienky bývalého príslušníka 1. ČSA za povstania*, s. 2.
- 68/ ŠCIBRAN, J.: C. d., s. 77.
- 69/ GEORGIJEVSKÝ, A.: Druhá paradesantná brigáda v SNP – Cesta na východ. In: *Červené barety (Spravodaj klubu vojenských výsadbárov, Oblastný výbor Bratislava)*. 3, 15. 3. 2003, č. 1.
- 70/ Archív autora, DOBIAŠ, J.: Rozhovor s autorom. Piešťany, 28. 9. 2006.
- 71/ ČERVENÁK, J. : C. d., s. 90, 147, 177.

PRIESTOR SLOVA

Pôsobenie Slovanstva v medzinárodných vzťahoch **František Škvrnda**

*(príspevok prednesený na konferencii Slovanstvo a svet súčasnosti
8.12.2015 v Bratislave)*

Úvod

Fenomén Slovanstva chápeme široko, voľne ako zväzok slovanských národov v kontexte špecifickej kultúry (civilizácie). Je dlhodobý, mnohostranne a interdisciplinárne skúmaný v širokej škále vied, stále však existujú oblasti a vedné odbory, kde je okrajovou záležitosťou, alebo sa ním ani nezaoberajú. Patrí k nim aj teória medzinárodných vzťahov.

Slovanstvo, okrem vedeckej a odbornej pozornosti, vyvoláva aj veľký mediálno-politický záujem a pôsobí i v každodennom živote, o čom pojednávajú aj niektoré príspevky na konferencii. Vplyvy globalizácie a postmoderny, ktoré sú dnes silne zviazané s neoliberalizmom však prispeli k vytlačaniu témy pôsobenia Slovanstva v súčasnom svete a jeho perspektív najmä v politickej a ekonomickej oblasti na okraj hlavného prúdu, či vo výskumnej alebo aj mediálno-politickej oblasti. Vzhľadom na to sa nebudeme držať len čisto teoretického pohľadu (a toľž len z užšieho pohľadu teórie medzinárodných vzťahov), ale k téme považujeme za vhodné vyjadriť sa aj v esejistickom duchu.

Cieľom nášho príspevku je stručne poukázať na možné východiská a súvislosti skúmania Slovanstva ako aktéra, ktorý pôsobí v medzinárodných vzťahoch, resp. faktora, ktorý na ne vplyva. Domnievame sa, že v množstve tém, ktoré sa dnes pertraktujú v teórii medzinárodných vzťahov, považovanej za anglosaskú vedu, je nanajvýš vhodné a vo svetle vývoja svetovej ekonomiky, politiky i bezpečnosti aj potrebné, začať diskutovať o

tom, čo v súčasnosti Slovanstvo je a ako vnímať jeho pozíciu a rolu v medzinárodných vzťahoch.

V súčasnej teórii medzinárodných vzťahov je téma Slovanstva obchádzanou a marginálnou a musíme hľadať, či priam pátrať po tom, aby sme našli o nej v tejto oblasti nejaké relevantné zdroje a to nielen aktuálne, ale aj z historického hľadiska. V literatúre (knižných i časopiseckých zdrojoch) zaoberajúcej sa Slovanstvom a slovanskými národmi však nájdeme veľa zdrojov (predovšetkým od autorov zo slovanských ale niekedy aj z iných štátov), v ktorých sa analyzujú predovšetkým historické aspekty, majúce politický, bezpečnostný, popr. sociálno-ekonomický kontext.

V súčasnom zo Západu pretláčanom scientometrickom „fachidiotizme“, ktorý úzkoprso formalisticky systematizuje všetko, čo sa publikuje vo „vede“, sa len malá časť týchto prác zaraďuje do teórie medzinárodných vzťahov. Nejde ale o snahu zakrývať či deformovať hodnotenie vedeckého výskumu a situáciu špecificky zneužívať na politické ciele? Najmä ak sme v posledných dvoch rokoch svedkami narastania útokov na všetko, čo je ruské, popr. čo má k nemu pozitívny vzťah.

Základné podoby záujmu o vedecký výskum Slovanstva

Za základný ukazovateľ záujmu o vedecký výskum Slovanstva, popr. aj vytvorenia jeho teórie považujeme širokú a mnohostrannú oblasť slavistiky, ktorá vznikla koncom 18. a začiatkom 19. stor. a bola prirodzeným dôsledkom národného a kultúrneho rozvoja slovanských národov a je spojená aj so snahou o rozvíjanie panslavistického hnutia. Ide o vedu o Slovanoch, slovanstve, slovanských jazykoch a literatúrach, prípadne kultúre a dejinách. Pri širšej charakteristike sa uvádza, že môže zahŕňať aj zemepisné, ekonomické, právne, politologické, sociologické i iné aspekty výskumu. V užšom zmysle sa pod slavistikou chápu len filologické disciplíny a etnológia. Rozvíjajú sa často v samostatných disciplínach ako je rusistika, slovackistika, bohemistika, bulharistika, polonistika a i. Slavistika skúma okrem toho aj vymreté slovanské jazyky, napr. cirkevnú slovančinu. Bez toho, aby sme sa hlbšie zaoberali skúmaním rozsahu súčasnej výučby a výskumu v oblasti slavistiky, o ktorú narastá z rôznych dôvodov záujem/1, len zjednodušujúco uzavrieme, že sa stretávame s dvomi základnými

typmi jej pôsobenia – v slovanských a v neslovanských štátoch, ktoré samozrejme od seba nie sú prísne oddelené.

Stručne poukážeme na dva základné ukazovatele záujmu o slavistiku. Prvým sú výskumné pracoviská na univerzitách a v iných akademických inštitúciách/2. Druhým sú vedecké a odborné spoločnosti, dnes „prešpikované“ už rôznymi think-thankami a mimovládny („neziskovými“) organizáciami. Ich aktivity vyúsťujú o. i. aj do vydávania vedeckých (odborných) časopisov a publikácií. Zaujímajú nás viac tie pracoviská a publikácie, ktoré sa viac ako filológii venujú širším aspektom slavistiky a poznávania slovanského sveta.

Ilustratívny prehľad začneme v slovanských štátoch, pričom sa zameriame na vybrané vedecké časopisy. V ČR vydával Historický ústav Akadémie vied ČR dva časopisy. Ide o „Slovanský přehled / Slavonic Review Journal for the History of Central, Eastern and Southeastern Europe“, ktorý bol založený ešte v roku 1898. Druhým boli „Slovanské historické studie“ (od r. 1955), ktoré sa venujú dejinám strednej, východnej a juhovýchodnej Európy, so zvláštnym zreteľom na dejiny slavistiky a medzislovanských vzťahov, ktoré boli v roku 2010 zlúčené so „Slovanským přehledom“.

Vo vzťahu k Slovensku nám zostáva priestor na konštatovanie, že podobné časopisy u nás vychádzajú čoraz s väčšími ťažkosťami. Existujú síce Slovanské štúdie - revue pre dejiny a kultúru strednej a východnej Európy, ale na ich webovej stránke/3 nájdeme informáciu, že vychádzajú od roku 1957 a že od roku 1992 ide o medzinárodný časopis so záberom na dejiny a kultúru strednej a východnej Európy. Kvôli finančným problémom vychádzali čísla v posledných rokoch nepravidelne. Posledný dostupný časopis je číslo 2 z roku 2004 s poznámkou, že vyšlo v roku 2006. Na tej istej stránke je aj odkaz na Historický časopis, vedecký časopis o dejinách Slovenska a strednej Európy/4, ktorý vychádza od roku 1953 a jeho vydavateľom je Historický ústav SAV. Iného zamerania je Slavica Slovaca, jediný interdisciplinárny slavistický časopis na Slovensku, ktorý od roku 2011 (od 46. ročníka) vydáva Slovenský komitét slavistov v spolupráci so Slavistickým ústavom Jána Stanislava Slovenskej akadémie vied/5.

K známym časopisom tohto zamerania patrí „Славяноведение“ (Slavjanovedenije), ktoré vychádza v šiestich číslach ročne v Inštitúte slavistiky Ruskej akadémie vied od roku 1965 (do roku 1992

s názvom Sovetskoje slavjanovedenije). Cenným zdrojom poznatkov je aj zborník „Славянский альманах“ (Slavjanskij al'manach), ktorý tiež vychádza v tomto inštitúte – od r. 1997 (od roku 2015 v štyroch číslach, ktoré sa uverejňujú v dvoch zväzkoch)/6.

Aj v ďalších slovanských štátoch vychádzajú slavistické vedecké časopisy. V Poľsku prevažujú filologické časopisy, ktoré vydávajú viaceré univerzity, napr. sú to Poznańskie Studia Slawistyczne (Inštitút slovanskej filológie Univerzity Adama Mickiewicza v Poznani) alebo Inštitút slovanských štúdií Poľskej akadémie vied – Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej (od 1956). V týchto i ďalších časopisoch a zborníkoch sa okrem slavistiky v užšom zmysle uverejňujú príspevky a materiály v širšom interdisciplinárnom pohľade, vrátane tém, ktoré patria do medzinárodných vzťahov, spravidla do ich dejín.

Iný pohľad získame, ak sa pozrieme bližšie na slovanské štúdie, ktoré sú de facto synonymom slavistiky, najmä na tú ich časť, ktorá sa „pestuje“ v neslovanských štátoch na Západe. V západnej sociálnej teórii sa udomácnila veľmi voľná charakteristika rôznych štúdií („studies“). Ak zostaneme len pri teórii medzinárodných vzťahov, tak ide napr. o medzinárodné štúdie, bezpečnostné štúdie, kritické bezpečnostné štúdie, strategické štúdie, mierové štúdie, globálne štúdie a pod. Stretáme sa napr. s mnohými „Center for Strategic and International Studies“. V prípade „studies“ môže ísť o organizáciu štúdia na jednotlivých univerzitách alebo aj v rámci štátov, ale za týmto označením sa skrývajú aj početné výskumné inštitúcie ako aj mimovládne („neziskové“) organizácie, ktoré môžu mať aj veľmi rozličný obsah a zameranie.

Uvedieme len niekoľko prípadov na ilustráciu, ktoré ukazujú, že výskum jazyka, literatúry príp. kultúry nemusí byť vždy hlavným obsahom týchto štúdií, popr. inštitúcií, či spoločností, ktoré ich majú vo svojom názve. Za cenu určitého zjednodušenia uvedieme, že slovanské štúdiá možno v pohľade, ktorý skúmame, budeme považovať za širší fenomén ako slavistiku, ktorá vyžaduje predsa len viac sa „pridržiavať“ filológii, etnológii a pod. Aby sme však odlišili fakt, že existujú slovanské štúdie, ktoré sú de facto synonymom slavistiky a preferujú jazykový, etnický, kultúrny rozmer Slovanstva pre druhé širšie chápanie vytvoríme pojem „politizujúce“ slovanské štúdiá.

Ak prvé, všeobecné štádium záujmu o slovanské štúdie možno zaregistrovať na začiatku 20. storočia, tak druhé štádium, v ktorom sa rozširujú mnohé „politizujúce“ slovanské štúdiá, sa začalo po druhej svetovej vojne a posilnilo sa v čase bipolárneho usporiadania medzinárodných vzťahov (studenej vojny). Často sa označovalo za východoeurópske štúdie (v nemeckojazyčných prameňoch sa používa aj pojem Osteuropakunde – náuka o východnej Európe), keď sa v strednej, juhovýchodnej a východnej Európe vytvorili socialisticke štáty. Tradičné jazykové, literárne a kultúrne témy v nich ustúpili do pozadia a preferovali sa politické otázky. Tretie štádium záujmu o „politizáciu“ slovanských štúdií sa objavuje ku koncu prvého desaťročia 21. storočia v súvislosti s tým, že Ruská federácia posilnila svoj potenciál i politickú pozíciu vo svete a v rôznych západných politických kruhoch a médiách sa začala označovať za nebezpečnú.

Existuje veľa ústavov či organizačne samostatných častí škôl, ako napr. School of Slavonic and East European Studies (SSEES), ktorá pôsobí od roku 1915. Jej zakladateľom bol neskorší prvý česko-slovenský prezident T. G. Masaryk a ako spoluzakladateľ sa uvádza R. W. Seton-Watson (známy aj ako Scotus Viator), známy kritik národnostnej politiky v Uhorsku. Škola sa v roku 1999 zlúčila s The University College London (UCL) a je jej časťou. Venuje sa strednej, východnej a juhovýchodnej Európe, Rusku a Eurázii a zaoberá sa historickými, politickými, literárnymi, ekonomickými a jazykovými otázkami regiónu a predstavuje najväčšie akademické (pedagogické i vedeckovýskumné) pracovisko v tejto oblasti vo Veľkej Británii. Oblasť teórie medzinárodných vzťahov sa však medzi jej aktivitami nespomína.

Ako ďalší príklad uvidíme "The American Association for the Advancement of Slavic Studies (v skratke AAASS)", založenú v roku 1948, ktorá v roku 2010 zmenila svoj názov (a výrazne rozšírila aj zameranie) na „Association for Slavic, East European, and Eurasian Studies“ (v skratke ASEES). Združenie pôsobí pri univerzite v Pittsburghu a charakterizuje sa ako nezisková, nepolitická, vedecká spoločnosť, je vedúcou medzinárodnou organizáciou, ktorá sa venuje zdokonaľovaniu poznania Strednej Ázie, Kaukazu, Ruska a východnej Európy v regionálnom i globálnom kontexte. K súčasným aktivitám združenia patrí aj vydávanie časopisu „Slavic Review Interdisciplinary Quarterly of Russian, Eurasian, and East European Studies“, ktorý vychádza od

roku 1942 na University of Illinois so sídlom v Champaign–Urbana (USA)/7.

ASEEES je členom väčšieho zoskupenia International Council for Central and East European Studies (v skratke ICCEES), ktoré začalo pôsobiť v septembri 1974, keď sa v Banffe uskutočnila prvá medzinárodná a multidisciplinárna konferencia vedcov pôsobiacich v tejto oblasti. Činnosť ICCEES hojne finančne podporovali i podporujú vládne, inštitucionálne a univerzitné grantové programy. Išlo najmä o ministerstvá zahraničných vecí Francúzska, Izraela, Japonska, Kanady, SRN, USA a Veľkej Británie. Podobné spoločnosti pôsobili aj v Európe – okrem Veľkej Británie (National Association for Soviet and East European Studies in Great Britain) aj v SRN (Deutsche Gesellschaft für Osteuropakunde – ďalej len DGO) a inde.

DGO bola založená v roku 1913. Činnosť spolku sa v rokoch 1917 – 1945 oslabilala a naplno sa rozvinula po roku 1945 – so zvýšeným záujmom o ZSSR a európske socialistické štáty. Pôsobila však aj ako priestor pre dialóg, najmä po tom, ako W. Brandt začal Ostpolitik. V 90. rokoch došlo v zmenených podmienkach medzinárodných vzťahov k zmene pôsobenia spoločnosti. Členovia spoločnosti v súčasnosti pôsobia na viac ako 20 nemeckých univerzitách. V rámci aktivít spoločnosti v spolupráci s nemeckými univerzitami vychádza časopis Osteuropa (od roku 1925).

Spoločnosť sa v súčasnosti nezaobera len východnou Európou ale aj Kaukazom a Strednou Áziou. Od roku 2006 pripravuje materiály, ktoré označuje ako Länder-Analysen (Analýzy krajín). Venujú sa Bielorusku, Poľsku, Rusku (od roku 2003 do februára 2016 vyšlo 310 analýz), Ukrajine (od roku 2006 do februára 2016 vyšlo 164 analýz) a tiež Kaukazu a Strednej Ázii.

Hoci situácia sa po rozpade bipolárneho usporiadania medzinárodných vzťahov zmenila, stále zostáva v časti týchto západných združení a spoločností a v ich časopiseckých i knižných publikáciách výrazne kritický aspekt politického pohľadu na región strednej a východnej Európy aj v kontexte toho, že ide o prevažne slovanský región. Tento politický pohľad je vo viacerých prípadoch dopĺňaný aj kritickými kulturologickými, popr. civilizačnými charakteristikami a pod., ktoré neraz aj v zmenených medzinárodných podmienkach podnietila publikácia S. P. Huntingtona o zrážke civilizácií.

Slovanské štúdie v kontexte, ktorý sme uviedli, možno charakterizovať v dvoch veľkých oblastiach, ktorých vymedzenie má však relatívny charakter. V prvom prípade ide o historickú dimenziu a v druhej o skúmanie regionálnych dimenzií pôsobenia Slovanstva, pričom sa samozrejme aj rôzne prelínajú.

Stručne o slovanských štátoch – federáciách pôsobiach v medzinárodných vzťahoch v 20. storočí

Od čias Vestfálskeho mieru sa v dejinách medzinárodných vzťahov považujú za rozhodujúcich aktérov medzinárodných vzťahov národné štáty. Mali by sme ťažkú úlohu, zostaviť čo i len jednoduchý zoznam slovanských štátov existujúcich od roku 1648 do súčasnosti. Ešte ťažšie by bolo, pripraviť takýto zoznam zhruba od 7. storočia, v ktorom sa objavujú prvé slovanské štáty v Európe/8

Znovu poukážeme na to, že Slovanstvo ako aktér, resp. faktor sa v rozsiahlej literatúre z dejín medzinárodných vzťahov, kde sa zdôrazňujú najmä dve dimenzie – vojnová, bojová a diplomatická, rokovacia, zmluvná – doteraz nebralo takmer vôbec do úvahy/9. Podobne aj v prehľadných dejinách sveta v anglosaskej literatúre sa uvádzajú mnohé aj kvalitatívne odlišné pojmy a problémy ako napr. Západ, kolonializmus, Čína, kresťanstvo, islam, liberalizmus, komunizmus a pod. ale aspoň s krátkou charakteristikou pôsobenia Slovanstva ako samostatného aktéra dejín sa nestretávame/10.

Načrtne niektoré východiskové úvahy, ktoré nám naznačia spôsoby či podoby skúmania tohto fenoménu, neprávom obchádzaného (a možno aj zámerne, keď súhlasíme s hodnotením, že teória medzinárodných vzťahov nevznikla po prvej svetovej vojne v anglojazyčnom svete náhodou a že jej hlavný prúd si stále udržiava výrazne angloamerický charakter /11). Stručne vyjadrené úvahy (tézy) aj v tomto prípade majú diskusný charakter.

Prvou tézou je, že Slovanstvo (Slovania) je z hľadiska medzinárodných vzťahov regionálnym fenoménom, ktorý sa nachádza na súvislom území vo veľkej časti strednej a v celej východnej Európe a na väčšine územia juhovýchodnej Európy – Balkánu, ktoré je od strednej a východnej Európy oddelené územím Rakúska, Maďarska, Rumunska a Moldavska. Súčasný slovanský jazyk sa aj v anglosaských zdrojoch rozdeľujú do troch skupín /12 – južnej (bulharský, macedónsky, slovinský, chorvátsky a srbský – v minulosti ešte ako srbo-chorvátsky, ku ktorým sa v posledných

rokoch začali pridávať aj bosniacky a čiernoehorský), východnej (bieloruský, ruský a ukrajinský) a západný (český, poľský a slovenský). Okrem toho sa v každej skupine uvádzajú aj ďalšie, menej rozšírené jazyky popr. dialekty.

Počet osôb hovoriacich slovanskými jazykmi predstavuje podľa rôznych odhadov okolo 280 miliónov. Pre porovnanie počet obyvateľov EÚ sa na konci roku 2015 odhadoval na viac ako 508 miliónov a počet obyvateľov USA na viac ako 322 miliónov.

Druhou tézou je, že vzhľadom na toto „geopolitické“ rozšírenie možno uviesť, že Slovania sa „po príchode“ na tieto územia dostávali do rôznych sporov, konfliktov a vojen na západe, východe a juhu, čiastočne aj severe. Destabilizujúco pôsobilo aj vytvorenie pásu štátov, ktoré oddeľujú západných a východných Slovanov od južných Slovanov.

Tretou tézou je, že k momentom, ktorý vysvetľuje, že Slovania (Slovanstvo) sa nepovažujú za samostatného a usporiadaného (synergického) aktéra medzinárodných vzťahov, patrí aj to, že sa poukazuje na ich „rozvadenosť“ a na to, že medzi nimi – najmä ich štátmi – dochádzalo k mnohým ozbrojeným konfliktom a vojnám. Bez nároku na úplnosť uvedieme, že za historicky najvyhranenejšie (aj s najväčšími následkami) sa považujú vojny medzi Ruskom a Poľskom, ktoré majú aj najdlhšie historické trvanie. Menšie ale dlhotrvajúce konflikty kvôli územia boli aj medzi Slovanmi na Balkáne.

Štvrtou tézou je, že slovanské národy možno považovať za diferencované aj z náboženského hľadiska – časť z nábožensky aktívnych patrí k západnému kresťanstvu, ale väčšina k východnému kresťanstvu. Opäť poukážeme na negatívny dopad koncepcie, ktorú začal šíriť americký neokonzervativizmus v kontexte zjednodušujúceho až deformujúceho výkladu sveta po rozpade bipolarity v S. P. Huntingtona „Zrážka civilizácií“, kde západní a časť južných Slovanov boli zaradení do západnej civilizácie a väčšina južných a východných Slovanov do ortodoxnej (východnej) civilizácie/13. Symptomatickým je, že v Zrážke civilizácií sa nič nehovorí o Slovanoch, ale zmieňuje sa o slavjanofiloch (aj to iba v Rusku)/14. A napokon podrobnejšiu charakteristiku pravoslávnej civilizácie S. P. Huntington nepodáva, ale má na ňu apriori kritický pohľad/15.

V „krátkom“ 20. storočí/16 postupne vznikli v Európe odlišným spôsobom a na inom základe tri federácie, kde bola väčšina slovanského obyvateľstva minimálne z dvoch slovanských národov a preto ich považujeme za slovanské. Je asi veľkou zhodou okolností, že v každej skupine Slovanov – západných, východných i južných sa vytvorila jedna federácia. Ak to zjednodušíme tak len Bulhari a Poliáci so svojimi štátmi od konca 60. do konca 80. rokov minulého storočia, zostali mimo týchto slovanských federácií.

Všetky tieto federácie však boli socialistické (juhoslovanská sa takmer 20 rokov označovala za ľudovú) a zanikli v čase, keď končilo „krátke“ 20. storočie alebo tesne po ňom – v procese rozpadu bipolárneho usporiadania medzinárodných vzťahov. Otvorenou zostáva otázka, ktorá sa dosiaľ z pohľadu teórie medzinárodných vzťahov hlbšie neskúmala – či zanikli preto, že boli slovanské alebo preto, že boli socialistické? Bezpochyby, naporúdzi je odpoveď, že to bol v každom prípade socializmus, ale v dejinách nič také jednoznačné nie je a v esejistickom duchu sa môžeme opýtať, či za tým neboli aj iné príčiny a záujmy, ktoré začali svetu dominovať na konci 20. storočia.

Len pre úplnosť uvedieme základnú formálnu chronológiu existencie týchto federácií, ktorá už sama osebe naznačuje mnoho zložitostí ich vzniku a fungovania, ako aj možných dôvodov ich zániku. Sme si pritom vedomí, že takáto komparácia má svoje slabé miesta, ale ide o historicko-sociologický fenomén, ktorý vznikol v určitých podmienkach a jeho opakovanie už nie je možné. Dá sa z neho však poučiť a vyvodit' závery aj do budúcnosti.

1. Zväz sovietskych socialistických republík.
2. Socialistická federatívna republika Juhoslávie.
3. Česká a Slovenská federatívna republika.

Zväz sovietskych socialistických republík vznikol 30. 12. 1922 (spojením Bieloruskej sovietskej socialistickej republiky, Ruskej sovietskej federatívnej socialistickej republiky, Ukrajinskej sovietskej socialistickej republiky a Zakaukazskej sovietskej federatívnej socialistickej republiky) a zanikol 26. 12. 1991. V tomto prípade zdôrazníme, že ZSSR, ktorý sa stal po druhej svetovej vojne superveľmocou, nadväzoval na krátku existenciu samostatnej Ruskej sovietskej republiky (od 7. 11. 1917, ktorá sa od 19. 7. 1918 po prijatí ústavy oficiálne nazývala Ruskou sovietskou federatívnou socialistickou republikou) ale aj dlhodobú existenciu Ruskej ríše (od

roku 1721 a predtým na Ruské cárstvo/17 od roku 1547), ktorá sa v 19. storočí stala jednou zo svetových veľmocí – aktérom tzv. európskeho koncertu veľmocí, vytvoreného po Viedenskom kongrese v roku 1815. Rozpad ZSSR označil ruský prezident V.Putin vo svojej správe Federálnemu zhromaždeniu RF 25. apríla 2005 za najväčšiu geopolitickú katastrofu 20. storočia.

Doplníme, že Ruská federácia je síce jedným z 15 nástupníckych štátov bývalého ZSSR, ale prebrala jeho najvýznamnejšie politické (bezpečnostnopolitické) atribúty – stále členstvo v Bezpečnostnej rade OSN a väčšinu strategických ako aj jadrových zbraní, ktorých počty boli limitované medzinárodnými dohodami. Okrem toho ide o mnohonárodnostný štát, ktorý zostal aj naďalej federáciou, ale v jej zložení nie sú spojené subjekty slovanského charakteru. Tvoria ju 22 republík (z nich je 21 na národnostnom základe a dvadsiatou druhou je republika Krym, ktorá bola pričlenená k RF v roku 2014), 4 autonómne okruhy a 1 autonómna oblasť. Napriek mediálno-politicky i teoreticky rozširovaným názorom o ruskom nacionalizme a šovinizme, najmä vo vzťahu k štátom na území bývalého ZSSR/18, považujeme za potrebné zdôrazniť, že v žiadnom inom štáte na svete (a tak to bolo aj v časoch ZSSR) sa nevenuje taká pozornosť a priestor rozvoju národnostných menšín. Okrem toho doplníme, že ďalšie územie je rozdelené na 46 oblastí, 9 krajov a 3 mestá federálneho významu, kde žije prevažne obyvateľstvo ruskej národnosti.

Špecifickým symbolom kontinuity ruských dejín sú Moskva a Kremľ (sídlo ruských vládcov), čo sa ako ďalej ukážeme odráža aj v časti západnej literatúry zaoberajúcej sa najmä jej aktuálnym pôsobením v medzinárodných vzťahoch. Moskva sa prvýkrát stala hlavným mestom jednotného ruského štátu začiatkom 16. storočia za vlády veľkokniežaťa Vasilija III. Cár Peter Veľký sídlo hlavného mesta premiestnil do Petrohradu a Moskva sa znovu stala hlavným mestom štátu v roku 1918.

Napriek všetkej protirečivosti, ktorá bola spojená s pôsobením ZSSR v medzinárodných vzťahoch, treba vidieť jej pozitívny prínos – prinajmenšom v druhej svetovej vojne (v ZSSR i v súčasnej RF pomenovanej ako Veľká vlastenecká vojna). Nemožno sa vyhnúť diskusii na tému – bez ZSSR by dnešný svet (ale aj jeho slovanská časť) vyzerali celkom ináč, ...

Socialistická federatívna republika Juhoslávia (vznikla 7. 4. 1963 – za dátum jej zániku sa spravidla považuje 12. 2. 1992), mediálno-politicky označovaná aj za „veľkú“ Juhosláviu. Vo februári 1992 bola po postupnom odtrhnutí Slovinska, Chorvátska, Macedónska a Bosny a Hercegoviny prijatá nová ústava Juhoslávie, ktorá spájala do Zväzovej republiky Juhoslávie Srbsko a Čiernu Horu, ktorej hlavným mestom zostal Belehrad. Táto „malá“ Juhoslávia zmenila 4. 2. 2003 svoj názov na Srbsko a Čiernu Horu a federácia definitívne zanikla 3. 6. 2006, keď z nej na základe výsledkov referenda vystúpila Čierna Hora.

Medzinárodnopolitickým paradoxom je, že poslednou federáciou na území bývalej „veľkej“ Juhoslávie, ktorá má stále slovanský charakter, zostala Bosna a Hercegovina s hlavným mestom v Sarajeve. Ide pritom o veľmi špecifické štátoprávne usporiadanie, keď štát sa skladá z dvoch republík – Republiky srbskej a Federácie Bosny a Hercegoviny/19, ktorá však vnútorne nie je členená ako federácia, ale pozostáva z 10 kantónov (žúp) s vlastnými vládami (administratívnymi orgánmi).

Okrem toho od roku 2000 v štáte existuje aj Federálny dištrikt Brčko (ide o územie s rozlohou necelých 500 km², kde žije okolo 80 000 obyvateľov). Je to oblasť, ktorá je formálne spravovaná ako Republikou srbskou (jedine cez jeho územie sa spája jej severozápadná časť s juhovýchodnou), tak aj Federáciou Bosny a Hercegoviny, ale de facto je pod medzinárodným dohľadom. Už z administratívneho názvu lokality (dištrikt) možno dedukovať, že ide o výsledok riešenia problému Bosny a Hercegoviny pod dohľadom USA, ktorý vznikol na základe Daytonských dohôd v roku 1995.

Žiaľ, ide však aj o štát, ktorý sa považuje na súčasnom Balkáne resp. západnom Balkáne (čo je politicky umelo vytvorený pojem, často používaný najmä vo vzťahu k hodnoteniu možného vstupu štátov nachádzajúcich sa v tomto regióne do EÚ) za de facto nefungujúci (zlyhávajúci) štát. Je rozšírený aj názor, že Bosna a Hercegovina „drží pokope“ len vďaka tlaku zo zahraničia, najmä z USA a EÚ (poskytovaniu finančnej a inej rozvojovej pomoci).

Federalizácia na území bývalej „veľkej“ Juhoslávie teda paradoxne ešte stále existuje, aj keď jej rozpad na rozdiel od ZSSR viedol k bratovražedným vojnám medzi slovanskými národmi na území troch novovzniknutých štátov. V Európe na malom priestore ako mala „veľká“ Juhoslávia – o niečo viac ako 250 tisíc km² a kde

žilo okolo 25 miliónov obyvateľov, nebola nikde taká zložitá etnická ani konfesiónálna situácia. Práve na území Bosny a Hercegoviny boli boje po rozpade bývalej „veľkej“ Juhoslávie najhoršie, pričom ich následky a možno ani niektoré z ich príčin dodnes nie sú tu úplne prekonané či odstránené.

Socialistická juhoslovanská federácia nadväzovala na Federatívnu ľudovú republiku Juhosláviu (od 29. 11. 1945), ktorá bola pokračovaním Demokratickej federatívnej republiky Juhoslávie vyhlásenej 29. 11. 1943 na druhom zasadnutí Antifašistickej rady národného oslobodenia Juhoslávie v Jajce. Štát pod názvom Kráľovstvo Srbov, Chorvátov a Slovincov (ako vyjadrenie úsilia o zjednotenie všetkých južných Slovanov – Juhoslovanov/20) so sídlom v Belehrade bol vyhlásený 1. 12. 1918 a 3. 10. 1929 bol premenovaný na Kráľovstvo Juhoslávia. Počas druhej svetovej vojny v apríli 1941 sa kráľovstvo rozpadlo. Okrem toho že na jeho území vznikol Nezávislý štát Chorvátsko, bola veľká časť kráľovstva okupovaná Nemeckom a Talianskom, v malej miere aj Maďarskom a Bulharskom.

Zánik „veľkej“ Juhoslávie znamenal tiež zásadnú geopolitickú zmenu v balkánskom priestore (v juhovýchodnej Európe a v niektorých ohľadoch aj v širšom regióne Stredomorja). Vážnym problémom medzinárodných vzťahov a porušením medzinárodného práva sa stal útok USA a ich spojencov z NATO proti „malej“ Juhoslávii – jej bombardovanie od 24. marca do 10. júna 1999. Dôvodom bola pokrytecká, zmanipulovaná koncepcia zastavenia „násilia srbských orgánov proti kosovským Albáncom“ a donútenia vlády v Belehrade k prijatiu návrhu dohôd z Rambouillet.

Podpísaním Vojensko-technického dohovoru v Kumanove medzi predstaviteľmi NATO a juhoslovanskej armády, sa skončila aj kosovská vojna, ktorá sa začala vo februári 1998 ako dôsledok aktivít kosovských separatistov a kontrola nad územím Kosova prešla na sily KFOR. Posledná vojna na území bývalej Juhoslávie zostáva dodnes spojená s viacerými záhadami. Jednou z nich bolo, že ozbrojená organizácia separatistov Kosovská oslobodzovacia armáda, známa aj pod skratkou UÇK sa náhle stratila zo zoznamu teroristických organizácií, ktoré v tom čase vydávalo Ministerstvo zahraničných vecí USA. Okrem toho už v roku 1999 sa nezvykle rýchlo vybudovala druhá najväčšia základňa vojsk USA v Európe

Camp Bondsteel, cieľ a zmysel pôsobenia ktorej nikdy nebol Washingtonom primerane vysvetlený.

Po tomto bombardovaní, porušujúcom medzinárodné právo, USA a ich spojenci podnikli viacero ďalších vojnových operácií, ktoré tiež nie sú v súlade s ním – Afganistan (2001), Irak (2003), Líbya (2011), Sýria (2014), čo viedlo k zhoršeniu medzinárodnej bezpečnostnej situácie. A napokon jednostranné vyhlásenie samostatnosti Kosova v roku 2008 bolo krokom, s ktorým návrh dohôd z Rambouillet nepočítal...

Česká a Slovenská Federatívna republika síce formálne vznikla až 28. 3. 1990 (ak prihliadneme k tzv. pomlčkovej vojne, tak dokonca 20. 4. 1990, kedy vtedajšie Federálne zhromaždenie definitívne prijalo tento oficiálny názov štátu) a zanikla 31. 12. 1992. Nadväzovala však na existenciu Československej socialistickej republiky (ktorá oficiálne existovala od 11. 7. 1960 a 1. 1. 1969 sa stala federáciou, ale do jej názvu sa toto označenie nedostalo). Česko-Slovenská federácia teda existovala najkratšie – presne 24 rokov.

Česko-slovenská federácia síce vznikla ako posledná z nami skúmaných federácií, ale nazdávame sa, že sa stala aj vhodným a mimoriadne prínosným krokom (s ktorým sa pôvodne vôbec nepočítalo) k pokojnému rozdeleniu Česko-Slovenska. Napriek alarmizmu a strašeniu rôznych kruhov v Česko-Slovensku i v zahraničí rozdelenie prebehlo kultivovane a bez akýchkoľvek vážnych politických či sociálno-ekonomických následkov pre obyvateľstvo. Predstavovalo v 90. rokoch minulého storočia jednoznačne najpokojnejší proces zániku slovanskej federácie a do vienka Slovenska dalo (napriek určitej miere vnútropolitického napätia) mierový vznik. Je škoda, že tento fakt sa v dôsledku záujmu zahraničia (tlaku Západu) o usmernenie orientácie novovzniknutého štátu potlačil do pozadia. Avšak ani po úplnom a bezproblémovom začlenení sa Slovenska do medzinárodného usporiadania sa tento významný prvok jeho vzniku politicky ani kultúrne nevyužíva. Peripetie nasledujúceho vývoja, ktoré rôzne pociťujeme, vznikli z radu iných dôvodov ako bolo samotné rozdelenie federácie.

Nezávislosť Česko-Slovenska bola vyhlásená 28. októbra 1918 v Prahe a 14. 11. 1918 bola prijatá jeho dočasná ústava. Riadna ústava Československej republiky bola prijatá 29. 2. 1920 a štát existoval v tejto vonkajšej podobe do 1. 10. 1938 do prijatia

Mníchovskej dohody a o niečo neskôr aj viedenskej arbitráže. Ak územie prvej Československej republiky malo vyše 140 tis. km², táto Československá republika, ktorá sa označuje za druhú, mala už len o niečo viac ako 93 tis. km². 6. októbra 1938 bola vyhlásená autonómia Slovenska, ktoré bolo dovtedy jednou zo štyroch administratívnych krajín v štáte. 14. 3. 1939 bola vyhlásená samostatnosť Slovenska. Druhá Československá republika úplne zanikla 15. 3. 1939, keď jej zvyšná časť bola obsadená Nemeckom a na tomto území sa vytvoril Ríšsky protektorát Čechy a Morava. (Protektorát Čechy a Morava nemal štatút vojensky okupovaného územia, ale bol to prvý európsky kolaborantský štát, aktívne kolaborujúci s nacistickým Nemeckom pod jeho politickou a vojenskou ochranou. Mal svojho štátneho prezidenta (Staatspräsident) Dr. Emila Háchu, pokračujúceho vo funkcii hlavy štátu druhej Č-SR, mal svoju vládu s predsedom vlády Dr. Rudolfom Beranom, prevzatú bezo zmeny rovnako z druhej Č-SR a mal všetky ostatné atribúty a funkčné riadiace orgány štátu. Preto by sa dehonestujúci výraz pre aktívnu kolaborantskú spoluprácu s nacistickým Nemeckom v znení „quislingovstvo“ mal oprávnené nazývať háchovstvom – pozn. red.) Slovensko po zasadnutí Snemu slovenskej krajiny (zvoleného 18. 12. 1938) prijalo dočasný názov Slovenský štát, ktorý platil do prijatia ústavy 21. júla 1939, kde sa zaviedol názov Slovenská republika.

De iure, vzhľadom na to, že Mníchovská dohoda a Viedenská arbitráž boli prehlásené za nulitné, Česko-Slovensko existovalo ďalej a zastupovala ho (od roku 1940) vláda v exile. Zásadnú zmenu vo vývoji na jeho území predstavovalo vyhlásenie Slovenského národného povstania. V súvislosti s ním sa urýchlene prišlo k uskutočneniu Karpatsko-duklianskej operácie vojskami 4. Ukrajinského frontu Robotnícko-roľníckej Červenej armády, do ktorého bol začlenený aj 1. česko-slovenský armádny zbor. Slovenské národné povstanie bolo významným politickým aktom, ktorým sa Slováci naprieč politickým spektrom prihlásili k protihitlerovskej koalícii/21 a Slovensko sa samo v povojnovej Európe (nielen ako súčasť Česko-Slovenska) zaradilo na stranu víťazných mocností. Slovenská republika formálne zanikla 8. mája 1945 (o. i. sa v kláštore v rakúskom Kremsmünsteri v tento deň vzdala do rúk vojsk Spojencov – veliteľovi XX. zboru 3. Armády pozemných vojsk USA – slovenská vláda, ktorá odišla z Bratislavy ešte pred jej oslobodením Červenou armádou).

Česko-slovenská republika (ale už bez bývalej krajiny Podkarpatská Rus, ktorá sa v rámci usporiadania sveta, v Jaltsko-Postupimských dohodách a následných hraničných zmien, stala súčasťou ZSSR) sa formálne obnovila 9. mája 1945 a spravidla sa označuje za tretiu česko-slovenskú republiku. V ďalšom vývoji pôsobila až do konca roku 1968 ako unitárny štát. Ešte predtým 9. 5. 1948 bola prijatá nová ústava, ktorá zrušila Ústavnú listinu z roku 1920 a platila do roku 1960, keď bola prijatá Ústava Československej socialistickej republiky. Česko-Slovensko/22, ktoré aj so svojou diskontinuitou počas druhej svetovej vojny existovalo zhruba 68 rokov, malo teda tri rôzne názvy ale až šesť rozdielnych vnútorných štátových usporiadaní, ktoré sa premietali aj do jeho medzinárodných vzťahov.

Vzhľadom na to, že všetky tri federácie existovali a pôsobili spolu reálne len necelých 23 rokov, nebudeme sa zaoberať ich spoluprácou. Táto spolupráca ale aj ďalšie bilaterálne a multilaterálne styky týchto štátov v obdobiach, keď ešte neboli všetky federáciami, vrátane stykov s ďalšími slovanskými štátmi sú dôkazom toho, že slovanský faktor má síce aj medzinárodný rozmer ale v samotných medzinárodných vzťahoch z viacerých dôvodov dosiaľ nezískal takú váhu ako iné činitele.

V súčasnosti pôsobenie Slovanov (Slovanstva) v medzinárodných vzťahoch ďalej komplikujú dva protirečivo pôsobiace procesy – postmoderna a globalizácia. Postmoderna preferuje pluralizmus, odlišnosť a individualizmus, znižuje záujem o verejné záležitosti a pod. Globalizácia síce svet chce zjednotiť, ale na ekonomickom základe a spôsobom, ktorý preferuje Západ.

Ako sa v týchto podmienkach interpretuje rozpad ZSSR, Juhoslávie a Česko-Slovenska z hľadiska pôsobenia pohľadu národného a slovanského faktoru a ako sa na tieto procesy nazerá z pohľadu, ktorý v teórii medzinárodných vzťahov dominuje – z pohľadu veľmocí, či už európskych alebo svetových? Možno položiť rečnícku otázku takmer konšpirologického charakteru – nevadili však nikomu – iným veľkým aktérom medzinárodných vzťahov nejakým spôsobom a z rôznych dôvodov tieto federácie?

Okrem toho už vyše 20 rokov po rozpade ZSSR došlo k narastaniu napätia na Ukrajine, ktoré nebolo vyvolané len vzťahmi medzi RF a Ukrajinou ale aj vzťahom k Rusom na území Ukrajiny a bezprecedentným zasahovaním Západu (USA, NATO a EÚ) do

situácie, čo viedlo k vzniku jednej z najväčších bezpečnostných kríz v Európe. Na jej pozadí však narástla rusofóbia v Poľsku a došlo aj k zhoršeniu vzťahov Ruska s Bulharskom, aj keď na nich sa podieľajú aj ďalšie faktory, spojené najmä so vstupom spomínaných štátov do NATO. Možno si položiť aj otázku, či je po skúsenostiach zo slovanskými federáciami z 20. storočia ale aj v kontexte súčasnej situácie vhodné uvažovať na Ukrajine o jej federalizácii ako o jednom zo spôsobov riešenia krízy?

Podivný záujem časti súčasnej teórie medzinárodných vzťahov o Rusko

Špecifický záujem „politizujúcich“ slovanských štúdií o Slovanov sa aj pod vplyvom bezpečnostných resp. strategických štúdií v rámci teórie medzinárodných vzťahov sústredil na ZSSR a po jeho rozpade na Rusko. Vzhľadom na veľkosť súčasnej RF, jej potenciál i na jej mimoriadne zložitý vývoj v 20. storočí, ktorý mohol ovplyvniť aj E. Hobsbawma pri jeho koncepcii „krátkeho“ storočia je pochopiteľné, že sa stretávame s rozdielnymi interpretáciami jej pozície a roly v medzinárodných vzťahoch (niekedy aj s akceptovaním jej slovanskej dimenzie).

Z mimoriadne širokej škály prác o RF ukážeme len ilustratívne na krajnosť, ktorú charakterizujú veľmi kritické pohľady prezentované v prácach E. Lucasa/23, popr. M. van Herpena/24. Viacero prác, ktoré podávajú spravidla kritický obraz Ruska a jeho pôsobenia v súčasnom svete vydal aj Z. Brzezinski/25. Na druhej strane stoja práce takých autorov ako je G. Chiessa/26, ktoré vychádzajú z hlbkej znalosti ruských politických reálií a aj pri ich protirečivosti podávajú iný pohľad na Rusko ako je ten, ktorý v ňom vidí predovšetkým hrozby a nebezpečenstvá. Doplňme, že G. Chiessu, aby mu zabránili vo vystúpení k situácii na Ukrajine, v decembri 2014 na 48 hodín bezdôvodne zadržali v Talline.

Podivnou časťou medzinárodnopolitickej charakteristiky Ruska sa však stala najmä po druhej svetovej vojne kremlinológia (kremlinology)/27, ktorá „úspešne“ funguje aj po zániku ZSSR (hlavnými témami sú V. Putin, ale aj ruské spravodajské služby, narastanie sily a hrozby pôsobenia ruských ozbrojených síl, pôsobenie „proruských“ médií, propagandy a pod.).

Pojem má symbolizovať, že sídlo ruského cára v Moskve – Kremel’ – zostal aj sídlom sovietskeho vedenia štátu a že ZSSR

nadväzoval na imperiálnu politiku cárskeho Ruska, ktorá v súčasnosti pokračuje v aktivitách RF. Niekedy sa nazývala aj soviétológou/28 a dodnes je silne poznačená antikomunizmom, ktorý tieto pohľady len ďalej deformoval. V nemeckých prameňoch sa píše nielen o Kremlológii či Kremlinológii, ale aj o Kreml-Astrologii, čo ironicky naznačuje jej základ a zameranie.

Špecifický moment pohľadu na Rusko, ktorý sa oživil po vytvorení RF, predstavuje geopolitická koncepcia Heartlandu H. Mackindera/29. Označoval ním veľké územie, ktorého väčšina sa rozprestiera na území súčasnej RF. Pôvodnú Mackinderovu ideu možno zjednodušene vyložiť tak, že kto ovláda východnú Európu, ovláda Heartland, kto ovláda Heartland, ovláda Svetový ostrov (v podstate ide o spojené kontinenty Európy, Ázie a Afriky), kto ovláda Svetový ostrov, ovláda svet. Okrem mocenského (vojenskostrategického) významu, ktorý sa v rôznych koncepciách geopolitiky vysvetľuje odlišne, ide však aj o hodnotu Heartlandu z hľadiska množstva zásob nerastných surovín (to sa zistilo neskôr, ako vznikla Mackinderova koncepcia). Napriek značným zmenám, ktoré vo svojom prístupe ku „geografickému strediu (jadru) dejín“ uskutočnil H. Mackinder/30, s mocenským pohľadom na Heartland v modifikovanej podobe sa v anglosaskej geopolitike ešte stále pracuje. Možno ho vnímať aj ako jeden z teoretických zdrojov pretrvávajúcej snahy Západu zasahovať do vývoja v RF, popr. ovplyvňovať ho v súlade so svojimi záujmami.

Na druhej strane „boom“ geopolitiky nastal na konci 20. storočia aj v Rusku. Typickým predstaviteľom tejto vlny je A. Dugin/31. Zároveň je kritikom atlantizmu, ako hrozby pre Rusko, ktorá v širšom teoretickom rámci vychádza z upravenej Mackinderovej koncepcie geopolitiky/32. A. Dugin a ďalší ruskí autori rozvíjajú v súčasnom usporiadaní medzinárodných vzťahov novým spôsobom aj ideu euroázijstva/33. Ruské chápanie geopolitiky a euroázijstva vychádza z predpokladu, že Rusko má vo svetovej politike špecifické (nenahraditeľné) veľmocenské postavenie.

Od začiatkov teoretického skúmania Slovanstva sa objavuje aj problém „slavjanofilstva“ a panslavizmu, ktorý je tiež oblasťou politického (neskôr mediálne-politického) záujmu a dotýka sa aj rôznych stránok a prvkov každodenného života. V ich kontexte možno vidieť názory na postavenie Ruska v dejinách medzinárodných vzťahov aj v dichotómii rusofóbie a rusofilstva.

Podľa niektorých ruských prameňov/34 je tvorcom pojmu rusofóbia ruský básnik a diplomat F. Tutčev (*1803 – †1873). Podľa ďalších ruských autorov sú však korene rusofóbie v Európe staršie a siahajú do čias porážky napoleonských vojsk po vpáde do Ruska. Zosilnela po rokoch 1848 – 1849 a v Anglicku po Krymskej vojne (1853 – 1856).

Aj v 21. storočí sa rusofóbia objavuje nielen v časti médií, politických kruhov i mimovládnych organizácií, ale aj v zahraničnej politike USA a ďalších najmä západných štátoch /35. Rusofóbiu považujú niektorí ruskí autori aj za významnú súčasť súčasnej informačnej vojny proti Rusku/36.

F. Tutčev videl ako protipól rusofóbie aj panslavizmus. Na ideách panslavizmu a rusofilstva pôsobí v súčasnom Rusku len časť konzervatívnych politických síl, ktoré však majú v zahraničnej politike okrajový vplyv. Idea rusofilstva či panslavizmu dnes nie je zreteľná ani v zahraničnej politike štátov, ktoré ju v minulosti výrazne uplatňovali – napr. Bulharska či Srbska.

Dnes sa však aj v kritických pohľadoch súhlasí s tým, že RF je veľkým hráčom svetovej politiky a bezpečnosti. Nejde však len o najsilnejší slovanský štát (v ktorom ako vo federácii žije aj mnoho neslovanských národov a národností), ale výrazne pôsobí aj jeho rozmer ako euroázijskej veľmoci. Ktovie ako dlho vydrží fráza šírená médiami hlavného prúdu a Západom podporovanými mimovládnymi organizáciami, že za všetko môže Putin a keď nie Putin, tak Rusko. Žiaľ, stretávame sa s ňou aj v časti teoretickej tvorby z posledných rokov.

Záver

Práca Ľ. Štúra Slovanstvo a svet budúcnosti, ktorá bola podnetom k zorganizovaniu tejto konferencie, nebola koncipovaná v rámci teórie medzinárodných vzťahov, ktorá ako samostatná veda v tom čase ešte ani neexistovala/37. Zopakujeme, že teória medzinárodných vzťahov je stále prevažne anglosaskou vedou. Možno aj toto sa prejavilo v skutočnosti, že Slovanstvo sa ako aktér (faktor) medzinárodných vzťahov v hlavnom prúde tejto teórie neskúma.

V súčasnej Európe (svete) je téma Slovanstva v medzinárodných vzťahoch nielen zložitá a mnohostranná, ale aj chýlostivá téma. EÚ napriek tomu, že silnie kritika jej multikulturalizmu, je jednoznačne

západný projekt a navyše silne neoliberalný – nielen ale aj politicky. Ešte protirečivejší je vplyv NATO, ktoré je jednoznačne nástrojom USA a v posledných rokoch zosilnilo protiruskú rétoriku a podniklo v tomto smere aj viacero krokov.

Pôsobenie Slovanstva v medzinárodných vzťahoch nakoniec zaradíme k tomu, čo sa v ich teórii považuje za mäkkú silu – nemá nástroje, ktorými by sa presadzovalo vojensky či ináč mocensky. Je závislé na národnom cítení – kultúrnom rozmere. V tomto rámci špecificky pôsobí aj vzťah k Rusku. Je aj druhá strana mince – vzťah Ruska k iným slovanským národom, kde sa historicky vytvorili mnohé protirečenia. Ak sa ich podarí prekonať (v súčasnosti najmä Poľsko a Ukrajina sú vo vleku NATO) – môže to byť aj sila, ktorá prispeje k vytváraniu multipolarity v medzinárodných vzťahoch.

Koncepcia Slovanstva ako mnohostranného fenoménu je teda stále prítiažlivá a životaschopná. Mala by sa napriek mnohým ťažkostiam skúmať aj v medzinárodných vzťahoch a to nielen historicky ale aj aktuálne i perspektívne, lebo môže priniesť nové pohľady na riešenie problémov, s ktorými dnes zápasí nielen Slovanstvo ale aj celá Európa ba i svet.

(autor prednáša na Fakulte medzinárodných vzťahov Ekonomickej univerzity v Bratislave)

Poznámky:

1/ Symptomatický je deformovaný alarmizmus prezentovaný M. M. Šimečkom: „Univerzity, diplomatické aj tajné služby drasticky znížili počty špecialistov na východ, odchádzajúcu generáciu znalcov Ruska z čias Studenej vojny potom nemal kto nahradiť. Do neodvratnej krízy teda vstúpila EÚ ako „námesačník“ a dôsledkom bola séria šokov.“ Pozri Varovanie britských lordov. In *Denník N*, 23. februára 2016. [Online] Prístupné na <https://dennikn.sk/55399/varovanie-britskych-lordov/> Navštívené 26. 2. 2016.

2/ Existujú rôzne prehľady o týchto pracoviskách. Pozri Slavistické katedry a ústavy na univerzitách ve světě. [Online] Prístupné na <https://www.nkp.cz/slovanska-knihovna/sluzby-slovanske-knihovny/odkazy/sl-katedry>. Navštívené dňa 24. 1. 2016

3/ [Online] Prístupné na <http://www.slovanskestudie.sk/>. Navštívené dňa 25. 1. 2016.

4/ [Online] Prístupné na <http://www.historickycasopis.sk/>. Navštívené dňa 25. 1. 2016.

5/ [Online] Prístupné na <http://www.slavu.sav.sk/casopisy/slavica.php>. Navštívené dňa 25. 1. 2016.

6/ V Slavjanskom Al'manachu č. 3- 4 v roku 2015 sú uverejnené príspevky, ktoré sa zaoberajú významnými témami dejín medzinárodných vzťahov (napr. Bulachtin, M. A.: Poľsko-ukrajinskije protivorečija v Galiciji v gody Pervoj mirovoj vojny alebo Fal'kovič, S. M. : Poľskij vopros v rešenijach Venskogo kongresa 1815 g. i pričiny kracha venskich dogovorennostej). Okrem toho je v ňom aj 5 príspevkov, ktoré sú venované 70. výročiu víťazstva vo Veľkej vlasteneckej vojne.

7/ V čísle 4 v roku 2015 bola úvodná časť časopisu venovaná „Kritickému fóru o Ukrajine“, čo nie je práve filologická alebo etnologická téma. Pre ilustráciu uvedieme niektoré názvy príspevkov, napr. Snyder, T. : Integration and Disintegration: Europe, Ukraine, and the World (s. 695 – 707) alebo Gerasimova, I. and Mogilner, M.: Deconstructing Integration: Ukraine's Postcolonial Subjectivity (s. 715 – 722) či Portnov, A: Post-Maidan Europe and the New Ukrainian Studies (s. 723 – 731).

8/ V tomto prehľade nejde o výklad dejín štátov slovanských národov, ale o objasnenie vybraných predovšetkým chronologických otázok existencie federatívnych slovanských štátov, ktoré existovali v 20. storočí v kontexte dejín medzinárodných vzťahov.

9/ Na ilustráciu uvedieme publikácie z posledných rokov, napr. Malchow, H. L.: *History and International Relations: From the Ancient World to the 21st Century*. London, Bloomsbury Academic, 2015.

10/ Pozri Roberts, J. M. – Westad, O. A.: *The History of the World*. 6th ed. Oxford, Oxford University Press, 2013; Duiker, W. J. – Spielvogel, J.: *World History* 7th ed. Boston, Wadsworth Publishing, 2012.

11/ S. Hoffmann ešte v 70. rokoch minulého storočia charakterizoval teóriu medzinárodných vzťahov ako americkú sociálnu vedu. Pozri Hoffmann, S.: An American Social Science: International Relations. In *Daedalus* (Discoveries and Interpretations: Studies in Contemporary Scholarship, Vol. I), 1977, Vol. 106, č. 3, s. 41 – 60. O. Wæver aj o 20 rokov neskôr poukazoval na túto črtu teórie medzinárodných vzťahov. Pozri Wæver, O.: The Sociology of a Not So International Discipline : American and European Developments in International Relations. In *International Organization*, 1998, Vol. 52, č. 4, s. 687 – 727.

12/ Pozri Corbett, G. – Comrie, B. (eds.): *The Slavonic Languages*. London, Routledge, 2002, s. 188 – 998; Sussex, R. – Cubberley, P.: *The Slavic Languages*. Cambridge, Cambridge University Press, 2011, s. 60 – 109.

13/ Huntington, S. P.: *Střet civilizací Boj kultur a proměna světového řádu*. Praha Rybka Publishers, 2001, s. 116 a s. 183.

14/ Tiež tam, s. 160.

15/ Tiež tam s. 152.

16/ Hobsbawm, E.: *Věk extrémů. Krátké 20. století 1914 – 1991*. Praha, Argo, 1998 (anglický originál vyšiel v roku 1994).

17/ Staroruská štátnosť sa odvodzuje od druhej polovice 9. storočia (spravidla od roku 862, keď vzniklo kniežatstvo so sídlom v Novgorode a od roku 882 v Kyjeve).

18/ Pozri Laruelle, M. (ed.): *Russian Nationalism and the National Reassertion of Russia*. London, Routledge, 2009; Laruelle, M. (ed.): *Russian Nationalism, Foreign Policy and Identity Debates in Putin's Russia: New Ideological Patterns after the Orange Revolution*, Stuttgart, ibidem-Verlag, 2012.

19/ Na základe Daytonských dohôd bola Bosna a Hercegovina rozdelená tak, že 51 % územia pripadá na Federáciu Bosny a Hercegoviny a 49 % na územie Republiky Srbskej.

20/ Vzhľadom na to, že na území bývalej „veľkej“ Juhoslávie existovalo v minulosti mnoho národných štátov, uvedieme len to, že „príchod“ Slovanov na Balkán sa kladie do 6. až 8. storočia a začiatky slovanskej štátnosti (protoštátnosti) v tomto regióne sa odvodzujú spravidla od 7. storočia v súvislosti s vytvorením štátnych celkov, ktoré sa uvádzajú najmä v dejinách súčasného srbského, chorvátskeho, slovinského a čiernohorského, popr. macedónskeho národa. Za najstarší slovanský štátny celok v tomto priestore sa považuje slovinské kniežatstvo Karantinija (z veľkej časti na území súčasného Korutánska – rakúskej spolkovej krajiny), pričom na Balkán zasahovala už aj predtým existujúca Samova ríša, ktorá sa charakterizuje aj ako kmeňový zväzok Slovanov.

21/ Mičev, S. a kol.: *Slovenské národné povstanie 1944*. Banská Bystrica: Múzeum Slovenského národného povstania, 2010, s. 120.

22/ Dejiny štátnosti Slovenska (ale aj Česko-Slovenska) sa odvíjajú spravidla od Veľkomoravskej ríše, ktorá vznikla v roku 833, keď moravské knieža Mojmir I. dobyl Nitrianske kniežatstvo. Vývoj na území Česko-Slovenska po zániku Veľkej Moravy (906 – 907) išiel dvomi smermi. Slovensko sa na viac ako tisíc rokov stalo súčasťou Uhorska a v českej časti sa vytvorilo v 10. storočí České kniežatstvo, ktoré sa stalo v roku 1198 kráľovstvom a v rôznych podobách existovalo až do vzniku Česko-Slovenska. Vo vzťahu k územiu súčasnej Českej republiky sa historicky používal aj pojem krajiny koruny českej (od r. 1348), ktorý zahŕňal okrem samotného územia Čiech aj Moravu a Sliezske v rôznych obdobiach aj niektoré iné územia.

23/ Lucas, E.: *The New Cold War: Putin's Russia and the Threat to the West*. 3rd ed. New York, St. Martin's Griffin, 2014.

24/ van Herpen, M. H.: *Putin's Wars: The Rise of Russia's New Imperialism*. Lanham, Rowman & Littlefield, 2014.

25/ Brzezinski, Z.: *The Geostategic Triad: Living with China, Europe, and Russia*. Washington, Center for Strategic & International Studies, 2000; Brzezinski, Z.: 'America's Strategic Dilemma: A Revisionist Russia in a Complex World' Speech Delivered at the Brzezinski Institute on Geostrategy, CSIS March 9, 2015. [Online.] Prístupné na http://csis.org/files/publication/150318_Brzezinski_Remarks.pdf. Navštívené 25. 1. 2016.

- 26/ K'jeza, D. (Chiessa, G.): *Proščaj Rossija!* Moskva, Geja, 1998.
- 27/ Pozri Cockburn, P.: *Getting Russia Wrong: The End of Kremlinology*. London: Verso Books, 1990; d'Agostino, A.: *Soviet Succession Struggles: Kremlinology and the Russian Question from Lenin to Gorbachev*. London: Routledge 1989.
- 28/ Solomon, S. G.: *Beyond Sovietology: Essays in Politics and History*. Armonk, M. E. Sharpe, 1993
- 29/ Mackinder, H.: The Geographical Pivot of History. In *The Geographical Journal*, 1904, č. 4, s. 421 – 437.
- 30/ H. Mackinder svoju pôvodnú koncepciu Heartlandu upravil najmä v publikácii *Democratic Ideals and Reality* v roku 1919 a v článku *The round world and the winning of the peace* (In *Foreign Affairs*, 1943, č. 4., s. 595 – 605).
- 31/ Dugin, A. G.: *Geopolitika*. Moskva, Akademičeskij projekt, 2011.
- 32/ Spomínaný článok H.Mackindera vo *Foreign Affairs* sa považuje aj za jedno z východísk politickej koncepcie atlantizmu, lebo sa v ňom už uvažuje o novej úlohe USA vo svetovej politike.
- 33/ Dugin, A. G.: *Projekt Jevrazija*. Moskva, Jauza, 2004; Orlova, I. B.: *Jevrazijskaja civilizacija : social'no-istoričeskaja retroperspektiva i perspektiva*. Moskva, Norma, 1998.
- 34/ Kiselev, D.: Rusofobija: istorija i sovremennost'. [Online.] In *Vesti*, Moskva 31.8.2008, <http://www.vesti.ru>. Dostupné na <http://www.vesti.ru/doc.html?id=205437>. Navštívené 18. 1. 2016.
- 35/ Steele, J. (2006): The west's new Russophobia is hypocritical - and wrong. [Online.] In *Guardian*, 30 June 2006 www.theguardian.com Dostupné na <http://www.theguardian.com/commentisfree/2006/jun/30/comment.russia>. Navštívené 18. 1. 2016.
- 36/ Pozri Panarin, I. (2012): Vtoraja mirovaja informacionnaja vojna – vojna protiv Rossiji. [Online.] In <http://www.km.ru> 10. januara 2012. Dostupné na <http://www.km.ru/spetsproekty/2012/01/10/vzaimootnosheniya-vlasti-i-smi-v-mire/vtoraya-mirovaya-informatsionnaya-voina>. Navštívené 18. 1. 2016; Tkačenko, S.: *Informacionnaja vojna protiv Rossiji; Zapad – Rossija: problemy informacionnogo protivoborstva*. Sankt-Peterburg : Piter, 2011.
- 37/ Vznik teórie medzinárodných vzťahov sa spája s obdobím po prvej svetovej vojne, formálne spravida s vytvorením katedry medzinárodných vzťahov na Waleskej univerzite v Aberstwythe v roku 1919. Škrvrnda, F. a kol.: *Medzinárodné politické vzťahy*. Bratislava, Vydavateľstvo EKONÓM, 2010, s. 25.

Tiene informačnej vojny Eduard Chmelár

Po Európe mátoží strašidlo. Strašidlo informačnej vojny... Slovanmi klasika – a tak trochu ironicky – som sa podujal otvoriť tému, o ktorej sa na Slovensku rozpráva až príliš, ale nič podstatné. V našich médiách sa k nej už vyjadroval naozaj kadetko: psychológ, sociológ, právnik, vojak, dokonca i patológ, občianski aktivisti i aktívni politici – ale nikto, kto sa seriózne zaoberá médiami, propagandou, informačnou politikou a jej účinkami. A podľa toho to aj vyzerá. O informačnej vojne sa u nás porozprávalo a popísalo toľko nezmyslov, že sama sa stala súčasťou propagandistického diskurzu, v ktorom sa laik nemá šancu vyznať. Pokúsim sa vás preto týmito pralesom mýtov a dezinformácií priviesť.

Hneď na úvod treba povedať, že hoci politici, diplomati i štátni úradníci sršia istotou, že vedia, čomu čelíme, v tejto oblasti existuje jediná istota: že isté nie je vôbec nič. OBSE i ARTICLE 19 (medzinárodná organizácia ochraňujúca slobodu prejavu) zhodne konštatujú, že nijaká všeobecne prijímaná definícia propagandy v medzinárodnom práve neexistuje. Práve tak nemôže existovať ani všeobecne prijímaná definícia informačnej vojny – pretože tento termín sa zrodil z rýdzo propagandistických dôvodov. K tomuto pojmu pristupujú odborníci veľmi opatrne a niektorí autori ho vyslovene odmietajú práve pre neurčitosť jeho definície. Tento termín sa po prvýkrát objavil v roku 1976, kedy ho použil Thomas P. Rona (bezpečnostný poradca prezidentov Reagana a Busha, mimochodom rodák z Budapešti) vo svojej štúdii s názvom *Zbraňové systémy a informačná vojna*. Pod týmto pojmom mal však na mysli iba vojnu velenia, riadenia a spojov, teda malo to iný význam ako dnes.

Ak hovoríme o využívaní propagandy na vojenské účely, tieto metódy majú svoje korene už v staroveku a nie je potrebné vymýšľať im nové termíny. Ak však hovoríme o nových stratégiách propagandistického ovplyvňovania verejnosti, v tejto oblasti sú priekopníkmi práve Američania. V roku 1905 si Rockefeller najal prvých novinárov – propagandistov, ktorí na vylepšovanie jeho imidžu založili PR agentúru. Tí istí novinári neskôr pracovali ako PR poradcovia pre Hitlera a Goebbelsa. Iróniou osudu zostáva, že po

páde hitlerovského Nemecka americká armáda rovnako využívala skúsenosti nacistických dôstojníkov a pracovníkov goebbelsovskej propagandy, ktorí v zachovanej dokumentácii presne opisovali, ktoré techniky ovládania más boli úspešné a ktoré nie.

Zlom nastal po druhej svetovej vojne. Spojené štáty presadzovali na pôde OSN koncepciu „slobody informácií“, ktorú koncipovali ako základný pilier svojej zahraničnej politiky. Na rozdiel od slobody prejavu ako základného ľudského práva chápali tento pojem ako právo na ovplyvňovanie svetovej verejnej mienky. Táto politika sa prejavovala v dvoch rovinách. Jednak to bolo zakladanie rozhlasových staníc vysielajúcich do nepriateľských krajín (Hlas Ameriky, Slobodná Európa atď., ktoré v rozpore s mienkou najmladšej generácie neboli len platformou slobodného slova, ale šírili aj cielené dezinformácie) a jednak mediálna kolonizácia rozvojových štátov, ktoré neboli vybavené potrebnou informácnou infraštruktúrou. Takéto poňatie sa nepáčilo nielen sovietskemu bloku, ale ani Kanáde a niektorým západoeurópskym štátom na čele s Francúzskom a Švédskom. Fínsky prezident Urho Kekkonen otvorene nazval tento postup na medzinárodnej konferencii UNESCO v Tampere 19. mája 1973 „informačným imperializmom“.

Zásadnú zmenu stratégie vyvolala vojna vo Vietname. Keďže odvážne reportáže novinárov, ktorí neraz nasadzovali vlastné životy, aby priniesli autentické informácie, fotografie a zábery priamo z bojísk, prispeli k fiasku americkej invázie a jej celkovej porážke, USA v nasledujúcich desaťročiach totálne zmenili pravidlá informovania. Novinári mohli byť len súčasťou vojenského kontingentu a ich prístup na bojisko bol buď úplne znemožnený alebo značne obmedzený. Médiá sa stali priamo nástrojom americkej vojnovkej propagandy a len málo žurnalistov odmietlo tejto mašinérii slúžiť. To však neskôr viedlo k zosmiešneniu ich úlohy. Napríklad počas vojny v Iraku roku 2003 sa dostal do centra diania aj jeden slovenský novinár. Redakcia ho označovala za „vojnového reportéra“, po návrate s ním organizovali besedy na školách, napísal knihu, bol pomerne populárny... až do momentu, kým Francúzi nenakrútili dokument, v ktorom odhalili metódy americkej propagandy v Iraku: novinári sa nikam nedostali, všetkých ich nahnali na štadión, zorganizovali pre nich prelety vrtuľníkov a exhibičnú strelbu, ktorú potom prenášali domov ako „správy z bojiska“. Dôležitejším medzníkom z hľadiska vývoja propagandy bol však rok 1991 a prvá vojna v Perzskom zálive. Kým na

Slovensku sme v tom čase ešte euforicky hovorili o „prvej vojne v priamom prenose“ a prelome v dejinách žurnalistiky, v najvýznamnejších centrách mediálneho výskumu v Paríži, Cardiffe a na Columbijskej univerzite už dávno tušili, že to bude skôr prelom v dejinách mediálnej manipulácie. Zinscenovaný srbský koncentračný tábor ako zámienka na zásah v Bosne, nazvávané mŕtvolky v Račaku ako zámienka na zásah v Kosove, či jasajúci Palestínčania na záberoch CNN počas teroristického útoku na New York a Washington (nakrútené dva týždne predtým a nesúvisiace s udalosťou) sú len niektoré príklady mediálnych lží v službách americkej vojnovnej propagandy. Metódy informačnej vojny na úrovni velenia boli koncepcne rozpracované v tzv. Spoločnej doktríne psychologických operácií (JDPO) z 10. júla 1996, ktorá je pre armádu USA záväzná.

Tento historický prehľad by nám mal dostatočne jasne ukázať, že „informačná vojna“ nie je výmyslom Putina, naopak, je to vo svojej podstate koncepcia Spojených štátov. Americkí politici používali tento pojem a nástroj dávno pred ukrajinskou krízou – napríklad v roku 2011 vtedajšia ministerka zahraničných vecí USA Hillary Clintonová žiadala od Kongresu viac peňazí na informačnú vojnu, lebo v porovnaní s ruskými a čínskymi médiami tie americké strácali svoje pozície. V januári 2014 NATO zriadilo v lotyšskom hlavnom meste Rige multimediálny úrad pre informačnú vojnu s orwellovským názvom Centrum dokonalosti strategických komunikácií. Jeho prvý riaditeľ Janis Karklins vyhlásil, že úrad nevyrába iba propagandu, za jednu z jeho hlavných úloh označil „militarizáciu sociálnych médií“ zameranú na boj proti proruskému cíteniu. Toto všetko sa udialo nie v reakcii na ruskú anexiu Krymu – toto všetko sa udialo niekoľko mesiacov pred týmito udalosťami.

Je veľmi dôležité pochopiť stav, v ktorom sa nachádzame. Naši politici účelovo a zámerne zužujú problém informačnej vojny na ruskú propagandu. Tá je však len jednou stranou mince. Tou druhou stranou monce je masívna a lživá propaganda zo strany NATO. V marci minulého roka denník N zverejnil anonymný text, ktorý podľa autora článku vznikol ako výsledok spolupráce NATO s think-tankom CEPI sídliacom v Bratislave a ktorý vraj reaguje na mýty, ktoré sa o Severoatlantickej aliancii šíria. Musím povedať, že sa nepamätám, kedy som čítal v našej tlači taký manipulatívny dokument plný drzých lží, poloprávď a úmyselného zavádzania. Každému, kto sa čo i len zbežne vyzná v medzinárodných vzťahoch,

muselo byť na prvý pohľad jasné, že ide o veľmi nešikovný propagandistický text, ktorý je súčasťou informačnej vojny. Veľmi nešikovný preto, lebo v dnešnej dobe môže len úplný ignorant alebo platený podvodník tvrdiť, že vojna o Kosovo či Líbyu sa uskutočnila v súlade s medzinárodným právom a že invázia NATO do Afganistanu bola úspešná. Práve tak si treba všimnúť, že v posledných rokoch sa na Slovensku objavilo niekoľko think-tankov platených cez rôzne nadácie, ktoré sú napojené, či už priamo alebo nepriamo, na štátny rozpočet USA.

Čo to teda znamená? Určite nie to, že ruská propaganda neexistuje. Existuje a je veľmi účinná. To, čo jej najviac uľahčuje činnosť, však nie sú všadeprítomní agenti a platení trollovia, ale vnútorné rozpory západnej spoločnosti, ktoré vedia Rusi dokonale využívať. Inak povedané – sú to naše vlastné klamstvá, ktoré sme šírili a šírimo o vojne v Juhoslávii, Afganistane, Iraku, Líbyi i Sýrii, sú to naše klamstvá o protiraketovom štíte, o Iráne, o živote v samotnom Rusku. To, čo nám predkladajú niektorí politici, experti ministerstva vnútra a hlupáci z proamerických think-tankov ako „nespochybniteľné dôkazy o náraste cielenej ruskej propagandy“ je len znôška dohadov a subjektívnych názorov, ktoré by neobstáli v žiadnom serióznom výskume. Títo ľudia ani len nepripúšťajú, že nárast sympatií k Rusku je živelný, že bežní ľudia môžu porovnať povedzme trápny prejav francúzskeho prezidenta s otvorenosťou Vladimíra Putina, že dokážu rozoznať babráctvo Johna Kerryho od vysokej profesionality Sergeja Lavrova, že vedia oceniť, keď im ruskí publicisti povedia o blízkovýchodnej politike USA to, čo si sami myslia, no „naše“ médiá to zametajú pod koberec.

Musíme byť dôslední, žiadať konkrétne dôkazy o činnosti poškodzujúcej záujmy štátu a nedopustiť, aby boli paranoidné dohady v zajatí ideologických predsudkov a zahraničných záujmov zneužívané na posilňovanie kontroly myslenia občanov. Toto je veľmi nebezpečný trend, ktorý môže viesť v konečnom dôsledku k potlačeniu ľudských práv a slobody prejavu – nie zo strany Ruska, ale zo strany našich vlastných spojencov a ich prisluhovačov. Noam Chomsky pred takýmito praktikami varoval už pred tridsiatimi rokmi, keď upozornil na to, že cieľom súčasného mocenského systému na Západe je striktne limitovať spektrum akceptovaných názorov a povoliť živú diskusiu len vnútri tohto spektra. Už dnes sme svedkami snáh niektorých politikov, novinárov a politrukov z proamerických think-tankov označovať za ruskú propagandu

akúkoľvek legitímnu kritiku americkej zahraničnej politiky. Preto trvám na tom, že nijaký prokremel'ský server nepomáha Moskve viac ako redaktori spravodajstva RTVS či denník N. Minuloročná výzva na vyhľadávanie vnútorných nepriateľov (denník N), či odhaľovanie ruských špiónov v každom kriticky mysliacom človeku, je nielen čistá švejkovina, ale nebezpečná činnosť, ktorá môže v konečnom dôsledku vrátiť atmosféru teroru päťdesiatych rokov.

Tento scenár vôbec nie je prehnaný. Stačí, ak iniciátorom takýchto protiruských kampaní položíme otázku, ako konkrétne si predstavujú ochranu bezpečnostných záujmov štátu na poli informácií. Pretože už dnes zneužívajú informačnú vojnu na zbabelé zastieranie vlastnej viny pri cielenej dezinformácii občanov počas vojny v Kosove či Iraku, za ktorú sa doteraz neospravedlnili. Už dnes vyhlasujú legitímne názory, ktoré vo verejnom diskurze zdieľali rešpektovaní západní politici a diplomati ako Henry Kissinger, Helmut Schmidt či Hans-Dietrich Genscher, za „ruskú propagandu“, stigmatizujú kriticky mysliacich intelektuálov ako „agentov Moskvy“ a odporcov militarizmu obviňujú z nedostatku vlastenectva – čo sú metódy, ktoré používal v Spojených štátoch Joseph McCarthy a v Európe Adolf Hitler. Začne sa to „monitorovacou skupinou“ na ministerstve vnútra s postupne zvyšovanými právomocami a skončí sa to inkvizíciou. Naozaj sa chceme vydať týmto smerom?

Je dôležité pochopiť, že žijeme uprostred informačnej vojny a že slobodný občan má právo túto špinavú hru odmietnuť bez toho, aby sa musel pridať na jednu alebo druhú stranu. Rovnako je dôležité pochopiť, že to, čo sa javí ako úspech ruskej propagandy, je v mnohých prípadoch iba výsledkom chybnej politiky Západu a zatajovania informácií. Myslieť si, že Rusku na nás špeciálne záleží a vydáva obrovské peniaze na špecializovanú propagandu proti Bratislave, by bolo komické, keby takéto uvažovanie nemalo tragické následky. Nemôžeme hľadať za každou neschopnosťou západných politikov presvedčiť vlastné obyvateľstvo „cielenú ruskú propagandu“. A ak sa aj taká vyskytuje, je proti nej jediný účinný nástroj: NEKLAMAŤ.

In: spravodajský portál **EurospkeNoviny.sk**

Slovo o Slovensku

Jan Černý

Odkazy z Pittsburghu. Nie, nie je to nič dovolenkové, nič čo by zaujalo sociálne siete. Je to iba memento. Zrozumiteľné azda len tým, ktorí si v týchto dňoch spomenú, že 31. mája 1918 v americkom Pittsburghu podpísali zástupcovia Slovenskej ligy v Amerike dokument, ktorý bol základom síce oveľa neskoršej, ale predsa len slovenskej svojbytnosti.

Dokument, ktorý sa do histórie zapísal ako Pittsburská dohoda, schválil spojenie Slovákov a Čechov v samostatnom štáte, v ktorom malo mať Slovensko vlastnú administratívu a snem. Aj keď zo slovenského hľadiska znamenala táto pozícia ústup od hlavných požiadaviek Clevelandskej dohody, zaručovala Slovákom širokú samosprávu a slovenčinu ako úradný jazyk v školách, v úradoch a vo verejnom živote.

Až keď si v Prahe uvedomili, čo vlastne podpísali, začal sa ten naozajstný vnútropolitický zápas o autonómiu Slovenska. Bolo totiž priam žiaduce – na strane českých politikov – dohodu spochybňovať, vyhlásiť za irelevantnú, iba akúsi vzájomnú dohodu amerických Čechov a Slovákov. Vtedy sa aj budúci prezident Československej republiky, tiež signatár dohody, T.G. Masaryk, akosi „spamätal“ a zrazu ani preňho listina z Pittsburghu nebola právne záväzná. To najzákladnejšie, čo sa v Pittsburghu dohodlo, totiž bolo, že Slovensko bude mať svoju vlastnú administratívu, svoj snem a svoje súdy a slovenčina bude na Slovensku úradným jazykom v škole, v úrade a vo verejnom živote vôbec.

To by mal byť odkaz pre všetkých tých, ktorí možno ani nevedia, že existuje takýto právny akt, nespochybiteľný, s takýmito ustanoveniami a dnes požadujú „prehodnotenie“ postavenia slovenčiny v našej spoločnosti, respektíve jej marginalizovanie.

Slovensko potrebuje obnovovať svoju historickú pamäť najmä v čase, keď sa prívlastok „slovenský“ používa u nás menej ako „americký“, či „európsky“. Je to naša povinnosť voči Pittsburghu!

In: SNN č. 21/2016

Poznámka redakcie:

Spoločný štát Čechov a Slovákov vznikol vďaka pochopeniu víťazných Spojencov po prvej svetovej vojne ako ČESKO-SLOVENSKO a tak bol, aj napriek deformáciám Pittsburskou dohodou, zapísaný vo všetkých medzinárodných dokumentoch. Českí šovinisti, zneužívajúc Pittsburskú dohodu, už 29.februára 1920 v pražskom (nikým nezvolenom) „Národnom zhromaždení“ deformovali ČESKO-SLOVENSKO v ústave na unitárnu Československú republiku s fiktívnym „československým národom“ a „československým jazykom“, čím sami vytvorili podnet na nevyhnutný rozpad takto deformovaného štátu.

KULTÚRA V TOKU ČASU

Nezačíname na púšti, naopak...

Ján Čomaj

V čase, keď sa klenotnice slovenského národného majetku a vlajkové lode priemyslu dostávali do rúk „budúcej slovenskej podnikateľskej vrstvy“ a onedlho do cudzích kešení, slovenské školstvo bolo mimo záujmu. Do pozornosti sa dostalo akurát v nejakej komickej bitke, ktorá nemala nič spoločné s úrovňou vzdelania, potrebou trhu práce, sociálnym statusom učiteľov ani s ich platmi.

Tento príbeh sa píše od prvých ponovembrových chvíľ a naberá na dynamike v začiatkoch slovenskej štátnosti. Pripomína ho, napríklad, nezmyselný vznik dvoch univerzít v Trnave. Bol nielen urážkou logiky, ale aj tradícií starého univerzitného mesta. To bolo pred vyše dvadsiatimi rokmi. A pred pár mesiacmi – podobná komédia: štrajk učiteľov v réžii odborníkov na farebné revolúcie, prevraty a prechmaty. Proti vláde, ktorá im za dve obdobia zvýšila mzdy o 48 percent. Režiséri žiadajú viac, hoci je záverečná. Po uzavretí kasy. Na konci vládnutia. Prirodzene nezmysel, ale kto by nechcel vyšší plat? A tak, slovenské deti, odpustite mi to vzletné slovo: budúcnosť národa akísi dobrodruhovia využijú na svoje ciele. Ani sa netaja, že ich cieľom je znížiť volebný výsledok jednej politickej strane aspoň o päť percent!

Dočerta s vašimi stranami! Aj s vyrábateľmi farebných revolúcií. Aj s ich mecenášmi. Veď tu išlo o našu budúcnosť.

Ak už nie z hľadiska práva, tak istotne z hľadiska morálky to považujem za neodpustiteľný hriech.

Vari pred tromi rokmi som sa na tomto mieste pokúšal zamyslieť nad slovenským vysokým školstvom. Konštatoval som, že najhoršie na tom bolo vysoké školstvo. Na našom milom malom Slovensku bolo vtedy tridsaťšesť univerzít a vysokých škôl. Taliani majú dnes

54 vysokých škôl a univerzít. My tridsaťšesť. Ak by sa nám mali Taliani vyrovnáť, museli by mať podľa počtu obyvateľov 362 vysokých škôl!

V takej absurdite žijeme.

Už aj politici začali pripúšťať, že tých vysokých škôl a univerzít je akosi priveľa, že zrejme aj tam treba hľadať príčinu ich finančnej podvýživy.

Čo sa za tie roky zmenilo?

Dnes máme na Slovensku tridsaťosem vysokých škôl a univerzít.

Choroba má korene kdesi v ponovembrovom ošali. V liberalizácii školstva. Vo vzniku rozličných cirkevných a súkromných škôl. Minimálne povinná školská dochádzka mala zostať v rukách štátu. S jednotným učebným programom a so špecifikami pre národnostné menšiny, deti z neprispôsobivých komún a zdravotne (teda i mentálne) postihnuté deti. Ale v rukách štátu. V mnohých krajinách (v Anglicku, Rusku...) je minimálne v základných školách povinná ešte aj rovnošata. Nepokladajme to za prežitok. Má to svoj význam. Desaťročná slečinka z miliónárskej rodiny má v ruskej či britskej škole tie isté práva, povinnosti a oblečenie ako dievčatko z chudobných pomerov.

Tu sa to začalo. Liberalizáciou škôl.

Duálne vzdelávanie sme v primitívnejšej dobe úmernej forme mali dávno v podobe stredných odborných škôl a odborných učilíšť – okrem učiteľov tu boli aj majstri odborného výcviku. Trvalo nám dve desaťročia, kým sa k nim vraciame, našťastie v modernejšej podobe a za pomoci výrobných firiem, pre ktoré to nie je nijaká obeta, ale dobrý obchod: získajú pripravených a perspektívnych pracovníkov bez toho, že by ich museli dodatočne vychovávať alebo hľadať na pracovnom trhu, presýtenom skôr menej kvalifikovanými ľuďmi. Dobré však, že sa také čosi deje. Pomôže to aj pri orientácii mladých ľudí pri výbere školy, teda aj budúceho povolania. Tak by sa bezbolestne a samočinne odstránila ďalšia vážna a pomaly už chronická choroba slovenského školstva: nezdravá popularita gymnázií a presýtenosť odborov, ktoré vychovávajú absolventov, dokonca s vysokoškolským diplomom, pre úrady práce.

Tento problém tu však chvíľu pretrvá. Majitelia rozličných vysokých škôl „európskych štúdií“ sa nebudú chcieť vzdať svojich

zdrojov zisku – zo štátneho rozpočtu i z poplatkov študentov - aj keby o absolventov nik nemal záujem! To už predsa nie je ich starosť.

Tu musí štát tvrdo zasiahnuť. Nedovoliť, aby sa z verejných prostriedkov financovali výrobcovia nezamestnanosti.

Myslím si, že stav je vážnejší a príčiny rôznorodejšie, než sa dá v neveľkej úvahe postrehnúť. Som však rád, že o problém je zo dňa na deň väčší a akcentovanejší záujem. Svedčí o tom aj výzva Matice slovenskej z marca t.r., aj pozornosť, ktorú školstvu venovali zástupcovia politických strán vo svojom vládnom vyhlásení.

V honbe za mocou a peniazmi zostalo školstvo zabudnuté, a ak občas prišlo na pretras, tak obyčajne vo chvíli, keď už niekomu tieklo do topánok. A keď niekto využil školy pri svojich politických špinavostiach. Na to je iba krátke slovo: Fuj!

Máme však jedno veľké šťastie: možnosť čerpať chuť i rozum z vlastných historických odkazov, zo stáročných úsilí o slovenské školstvo, z múdrosti Františka Adama Kollára, ktorý pre svoju panovníčku pripravoval okrem iného aj osvietenskú reformu školstva, máme žriedlo múdrosti v odkaze štúrovcov, v genialite moderného reformátora vysokoškolského systému profesora Jura Hronca, ktorý bol aj predsedom Matice slovenskej v zložitých povojnových rokoch 1945-1954 a ktorého 135. výročie narodenia si práve pripomíname, v postojoch a názoroch takých osobností vzdelávania, akými boli ekonóm profesor Karvaš, svetoznámy vedec fyzikálnej chémie a inšpirátor prírodovedných smerov vysokého školstva profesor Ilkovič, svetoznámy metalurg, zvarač a učiteľ Čabelka, pedagóg profesor Čečetka – v dlhom zozname múdrych Slovákov, ktorí v oveľa ťažších časoch v akých žijeme, rozvíjali slovenskú vedu a školstvo do dôstojnejšej podoby, v akej sa veda a školstvo nachádzajú dnes.

Malo by byť ctižiadosťou novej vlády vrátiť nás aspoň na tamtú úroveň.

In: SP 5/2016

Najnovšia kniha Milana Augustína

Július Handžárik

Nedávno vyšla v občianskom združení Forum Sapientiae kniha Milana Augustína **Vtedy na Malecône**, ktorá je od roku 2013 už piatou knihou tohto autora, vydanou uvedeným združením.

Milan Augustín je v slovenskej historiografickej a faktografickej literatúre celkom ojedinelý jav. Okrem mimoriadnej pracovitosti a autorskej výkonnosti sa vyznačuje hlavne ohromujúcim diapazónom znalostí a vo svojich dielach predovšetkým uprednostňovaním faktografickej konkrétosti a presnosti pred rozličnými fabuláciami, takými obľúbenými hlavne v cestopisných a historiografických dielach mnohých autorov. Narodil sa 21.8.1947 v Banskej Štiavnici, po štúdiu na Baníckej škole niekoľko rokov pracoval medzi tamojšími baníkmi, súkromne študoval maliarstvo a po absolvovaní Filozofickej fakulty UK v Bratislave pôsobil ako historik umenia. Realizoval vyše šesťdesiat výskumov objektov stredovekej architektúry na strednom Slovensku a aktívne sa podieľal na ich obnove a navrhol a pôsobil na projekte Múzea židovskej kultúry pri Slovenskom národnom múzeu. Do literatúry faktu vstúpil v roku 1990 historickými esejami o slovensko-českých vzťahoch, ktoré získali cenu Sloveny v New Yorku. Odvtedy napísal a vydal vyše dve desiatky odborných kníh a publikoval stovky novinových článkov.

Najnovšia Augustínova kniha *Vtedy na Malecône* je venovaná ostrovu Kuba a literárny historik a hispanista profesor Vladimír Oleríny definuje toto dielo takýmito výstižnými slovami: *“Autor knihy nás zasvätené vedie históriou ostrova až do 20. storočia. ... V jeho rozprávaní ožívajú príbehy protagonistov kubánskej revolúcie, ale aj amerického spisovateľa Ernesta Hemingwaya i zákulisie diskretnej diplomacie juhoamerického biskupa, ktorý sa stal pápežom Františkom. Muža, pontifika, žijúceho v obkolesení vlkov, ktorý nielen mení, ale aj udivuje dnešný svet. ... Spisovateľ, historik a maliar Milan Augustín, veľký priateľ Kuby, podal príbeh s uvážlivým prístupom, zároveň však s krutou pravdivosťou k všetkým a vzdal tak hold kubánskemu ľudu, ktorý prežíva už storočia na čarokrásnom ostrove, bez politických nálepiek a ideologických šumov.”*

Na ilustráciu krutej pravdivosti a faktografickej konkrétnosti, ako charakterických čŕt Augustínovho štýlu literárnej práce, uvedme pars pro toto dnešnú migračnú krízu, ktorá už ohrozuje samu podstatu Európskej únie. Naši politici a “naše” médiá o príčinách tejto krízy zaryto mlčia, ale napríklad naši vyšehradskí spojenci, Maďari, aj ústami najvyšších štátnych predstaviteľov, vrátane premiéra Viktora Orbána, za podnecovateľa, financovateľa a propagátora tejto masovej migrácie označujú známeho miliardára G.Sorosa a “nadvládne” mimovládne organizácie, ktoré Soros priamo financuje, alebo aspoň finančne podporuje. Napočudovanie sa s problematikou ilegálnej a masívnej migrácie čitateľ stretne aj v predmetnej Augustínovej knihe a to na stranách 80 a 81 v súvislosti s nedávnou návštevou pápeža Františka v USA, avšak v oveľa konkrétnejšej a faktograficky presnejšej podobe: *“Pápež František vystúpil (24.9.2015 - pozn. J.H.) na spoločnom zasadnutí oboch komôr amerického Kongresu ako vôbec prvý pápež v dejinách USA i Vatikánu. ... V rámci kampane uchádzačov o post prezidenta USA zazneli rôzne vyhlásenia najmä na adresu ilegálnych imigrantov a spôsobu riešenia tejto situácie. ... Pápež František asi v hodinovom prejave, ktorý predniesol v angličtine, kongresmanom a senátorom zdôraznil, že Spojené štáty americké “nesmú opakovať hriechy a chyby minulosti” pri zaobchádzaní s imigrantmi a mali by odvrhnúť nepriateľstvo voči prisťahovalcom a správať sa voči nim ľudsky.”* A túto všeobecnú informáciu však Milan Augustín doplní navyše aj veľmi konkrétnou faktografickou informáciou: *“Ak sme pri téme imigranti či migranti, musím spomenúť, že tento problém v úplne inej rovine sa rieši už niekoľko rokov. Pod pojmom **Strategicky dirigovaná migrácia ako forma vojnovej zbrane** (Strategic Engineered Migration as a Weapon of War) vznikla v **Belferovom stredisku pre vedu a medzinárodné otázky** (Belfer Center for Science and International Affairs), ktoré je pri Harvardovej univerzite. Táto štúdia vyšla roku 2008 v magazíne **Civil Wars** pod autorskou značkou Kelly Greenhillovej ako vedúcej autorského tímu, ktorý na báze štatistickej analýzy riešil otázku, či sa utečenci môžu stať špecifickou formou zbrane a či tú zbraň možno použiť nielen za vojny, ale aj v miery a do akej miery môže byť jej nasadenie úspešné. Na všetky tieto otázky boli kladné odpovede! Predmetné stredisko nie je nejakým exotickým výskumným solitétom, ale pod egidou **Stratégie riadených konfliktov** v širšom zahraničnopolitickom kontexte sa už roky projektujú tieto formy “bojových aktivít” v celom rade ďalších podobných pracovísk. Sám riaditeľ Belferovho strediska, Graham*

Allison, bol za prezidenta Clintona asistentom ministra obrany USA a kmeňovým expertom tohto strediska je aj súčasný minister obrany Ashton Carter. Taktiež je už dnes známe, že stredisko financuje aj prácu špeciálnej skupiny, ktorá sa zaoberá výlučne Ruskom. Migranti sú dvojnásobne efektívnou zbraňou nielen v prenesenom, ale aj v prvotnom význame, pretože sú schopní vytvárať nevelké gerilové skupiny diverzno-teroristického zamerania. A ich činnosť je, žiaľ, pod patronátom americkej vlády.”

Aj toto a veľa iných konkrétnych informácií nájde čitateľ v najnovšej knihe Milana Augustína. Netreba viacej slov, treba ju čítať - sapienti sat!

Za Romanom Hofbauerom

Dňa 1. júna 2016 zomrel Ing. Roman Hofbauer, CSc., slovenský politik, publicista, prvý ponovembrový primátor hlavného mesta SR Bratislavy a prvý minister dopravy a spojov v samostatnej Slovenskej republike. Narodil sa 21. februára 1940 v Bratislave. Ako politický a štátny funkcionár, poslanec parlamentu, dôsledne obhajoval záujmy samostatnej Slovenskej republiky, slovenského národa. Publicisticky bol činný od roku 1964. Jeho žurnalistická tvorba za roky 1989-1999 postupne vyšla v šiestich knižných publikáciách: *Slovom a písmom: Články a prejavy* (boli vydané v rokoch 1994 a 1997 trikrát), *Slovensko na križovatke: články a prejavy 1997-1998* (1998) a *Cesta Slovenska späť: články a prejavy 1998-1999* (2000).

Bol nositeľom Radu Andreja Hlinku I. triedy za mimoriadne zásluhy o vznik Slovenskej republiky (1998). Bol aj nositeľom novinárskych ocenení – Ceny Ľudovíta Štúra (1994) od Združenia slovenských novinárov a Zlatého pera od Združenia zahraničných Slovákov v Zürichu (1998). Spoločnosť slovenskej inteligencie Korene mu udelila Čestnú poctu Za zásluhy o slovenský národ a jeho štát (2014).

Bol členom Združení organizácií Spoločnosť slovenskej inteligencie Korene a Slovakia plus a členom Spolku slovenských spisovateľov.

Češť jeho pamiatke!

-Red.-

**Prečítali sme si v Literárnom (dvoj)tyždenníku
a odporúčame vám do pozornosti**

Číslo 13-14/2016

M. Vároš: Gettyho múzeum spolupracuje s európskymi podvodníkmi, **J. Markuš:** Národní vodcovia Vajanský a Štefánik.

Číslo 15-16/2016

J. Rezník: Poznávame tvár Janka Kráľa, **R. Pavlík:** História, historici, dejepis

Číslo 17-18/2016

M. Kániková: Divoký kapitalizmus a dnešná doba, **F. Škvrnda:** Prečo sa Washington bojí brexitu?

Číslo 19-20/2016

M. Demko: Liszt nepoužíval meno "Ferenc" , **P. Fábry:** Muchy podchvostné.

Číslo 21-22/2016

P. Dinka: Tabu témy v USA, **M. Augustín:** Ikona Ukrižovanie ako symbol byzantskej misie na Veľkú Moravu.

Číslo 23-24/2016

V. Šabik: Trenčianskoteplický kongres a medzinárodné súvislosti, **J. Čomaj:** O všeličom - Aj o národných kultúrnych pamiatkach, **P. Dinka:** Zabráňme kultúrnej a jazykovej kolonizácii

JUBILEÁ

Jubileá v 4. štvrt'roku 2016

Čisto ľudské je možné docieľiť iba národným

P. J. Šafárik

Október

- **3. 10. 1926 objavil Ján Mojko** s priateľmi v chotári obce Kečovo kvapľovú **jaskyňu Domica**. Je to najväčšia vyše 5 kilometrov dlhá jaskyňa v Slovenskom krase na južnom okraji Šilickej planiny. Spolu s jaskyňou Baradla (na území Maďarska) tvorí 22 km dlhý útvar. Vznikla korozívno-eróznou činnosťou podzemnej riečky Styx a Domického potoka. Člení sa na množstvo siení, dômov a chodieb. Jej veľká časť je splavná. Nazýva sa i jaskyňou pračloveka, bola obývaná pred 5-6 tisícmi rokov. Je domovom množstva netopierov – **90. výročie objavenia**.

- **13. 10. 1846 vyšlo 1. číslo** rukopisného časopisu **Holubica** „Zábavník od a pre levočských Slovákov“. Vychádzala v Levoči v školskom roku 1846 - 1847 a redigoval ju Pavol Dobšinský. Vyšlo z nej 18 čísel a spolu s prílohou Sokol má tristo strán. Prispievali do nej známi predstavitelia levočskej jednoty (Dobšinský, Botto, Ferienčík, Čajak). Najväčšiu časť zaberajú zápisy ľudovej slovesnosti – **170. výročie vydania**.

- **19. 10. 1806 sa narodil** v Krupine **Karol Braxatoris, básnik, spisovateľ**, brat Andreja Sládkoviča. Umrel 12. 5.1869 v Hontianskych Tesároch. Knižne vydal len diela náboženskej literatúry, v Hronke 1838 uverejnil dramatickú báseň v 6 spevoch *Osud aneb Oleg*, vývoda ruský a v Tatranke báseň *Chvála Slovanu*. V rukopise dva vlastné historické romány, preklad románu škótskeho spisovateľa Johna Barclaya (1582-1621) ..., preklad časti divadelnej hry Fr. Schillera **VILIAM TELL**. Vehementne bránil Štúrovu slovenčinu – **210. výročie narodenia**.

- **19. 10. 1936 sa narodil** v Dubovej spisovateľ, **pôvodne učiteľ hudby, Vincent Šikula**. Zomrel 16. 6. 2001 v Modre. Pochádza z rodiny lesného robotníka. Študoval hru na lesnom rohu. Stal sa redaktorom časopisu Romboid, dramaturg Slovenskej filmovej tvorby a redaktor vo vydavateľstve Slovenský spisovateľ. Jeho prvé poviedky zaujali novým umeleckým a sviežim tónom. Kultivované rozprávanie a lyrizujúci štýl sa prehlbil v románovej trilógii (Majstri, Muškát, Vilma) o SNP v západoslovenskej dedine Okoličné. Dielo sa radí do umeleckej renesancie slovenského románu – **80. výročie narodenia**.

- **20. 10. 1906 sa narodil** v Smižanoch **slovenský tenorista, autor viacerých operných libriet a textov populárnych piesní Štefan Hoza**. Umrel 6. 4. 1982 v Bratislave. Od roku 1932 pôsobil v SND v Bratislave. Jeho hrdinský tenor využívali pre dramatické úlohy. Prvý stvárnil tenorové party v Krúthave, Svätoplukovi i Jánošíkovi. Zaslúžil sa o poslovenčenie opery SND. Bol autorom - spoluautorom libriet ku Krúthave, Jánošíkovi i Grófovi Monte Christo. Preložil 18 operných libriet. – **110. výročie narodenia**.

- **21. 10. 1886 vyšlo** v Amerike **prvé číslo Amerikánszko-Szlovenských novín**, prvých po slovensky (v šarišskom nárečí) tlačených novín, ktoré redigoval Janko Slovenský v tom čase konzulárny úradník. Ich predchodcom bol rozmnožovaný bulletin, ktorý od 22. júla 1885 vydával v šariško-zemplínskom nárečí. Vychádzali v Pittsburgu. Písané boli spočiatku východoslovenským nárečím a maďarským pravopisom. Národného ducha do nich vniesol Peter Rovnianek, ktorý sa v júli 1889 stal ich spoluredaktorom a neskôr i spolumajiteľom. Noviny prosperovali. Napriek silnej konkurencii mali najvýznamnejšiu úlohu. Odoberalo ich desať, dvadsať a v niektorých rokoch až tridsaťtisíc predplatiteľov - viacej ako mali všetky slovenské časopisy doma spolu – **130. výročie vydania**.

- **25. 10. 1996 zomrel** v Bratislave **prozaik, publicista, predseda Matice slovenskej Vladimír Mináč**. Narodil sa 10. 8. 1922 v Klenovci. Jeho životné osudy ovplyvnilo Slovenské národné povstanie. Pre účasť na ňom ho v decembri 1944 uväznili v koncentračnom tábore v Mauthausene a Dachau. Po vojne redigoval časopis Obrana ľudu, Kultúrny život a Slovenské pohľady. Bol tajomníkom Zväzu slovenských spisovateľov. V rokoch 1974-1990 bol predsedom Matice slovenskej. Chápal a zobrazoval vzťahy medzi ľuďmi v zložitosti a rozpornosti. Vyvrcholením jeho románovej spisby je trilógia s názvom Generácia. Významné sú

jeho eseje z národnej histórie Dúchanie do pahrieb a Zobrané spory J. M. Hurbana. Spoločenskú situáciu od novembra 1989 zobrazil v knihe Návraty k prevratu alebo malé dejiny troch rokov od zamatovej revolúcie. Hlbokú brázdú vyoral aj v činnosti Matice slovenskej. Hoci nastupoval do funkcie ako predseda - normalizátor, po jeho príchode sa ukončili prepúšťania pracovníkov z politických príčin, založili sa veľké matičné projekty: ukončenie novej budovy, strojové spracovanie národnej bibliografie, Slovenský biografický slovník, Literárne múzeum A. S. Puškina v Brodzanoch, rozvinutie spolupráce s krajanmi, dôstojné oslavy 125. výročia vzniku Matice slovenskej s požiadavkou obnovy matičného hnutia. - **20. výročie smrti.**

November

- **3.11. 1956 začalo vysielat' bratislavské televízne štúdio** pri príležitosti 30. výročia rozhlasového vysielania na Slovensku. Slávnostné otvorenie z bratislavského PKO priamym prenosom vysielala televízia. Prvou hlásateľkou bola H. Michalíková, režisérom J. Mazanec a v programe vystúpil SLUK. Vysielalo sa zo štúdia na Kamzíku a vysielateľ pokryl signálom len Bratislavu a časť Západoslovenského kraja. V tom roku na Slovensku asi 500 televíznych prijímačov – **60. výročie.**

- **4. 11. 1906 sa narodila** v Dolnej Lipnici (Poľsko) **slovenská poetka a výtvarníčka Šára (Šarlota) Alexyová-Buganová.** Umrela 4. 6. 1978 v Bratislave. Literárne tvorila od študentských čias. Propagovala feministické hnutie. Ťažiskom jej tvorby boli verše v próze a uverejňovala ich v mnohých literárnych časopisoch. Inšpirovala výtvarné diela manžela Jána Alexyho a ilustrovala jeho knihy. Spolu s ním vytvorila monumentálne historické výjavy na gobelínoch. Veľa úsilia venovala otázkam záchranu slovenských hradov - **110. výročie narodenia.**

- **8. 11. 1856 sa narodil** v Bratislave **elektrotechnik Štefan Fodor.** Umrel 5. 11. 1929 v Budapešti. Pochádzal z rodiny úradníka a odborné vzdelanie získal vo Francúzsku. Študoval na Collège de France. Projektant a budovateľ elektrární a elektrickej siete. Pôsobil v Edisonovej kontinentálnej spoločnosti – budoval elektrárne v Štrasburgu, Antverpách, Hamburgu, v Belgicku, Rusku, Fínsku, Anglicku, Alžírsku a inde. Napísal jednu z prvých európskych kníh o elektrotechnike - **160. výročie narodenia.**

- **11. 11. 1856 sa narodil** v Krompachoch **zakladateľ a redaktor prvých slovenských novín v Amerike, autor prvej tlačenej**

slovenskej knihy, baník a zlatokop Janko Slovenský. Zomrel (samovražda) 10. 8. 1900. Roku 1879 vycestoval do USA, kde pracoval ako baník, neskôr ako úradník na Rakúsko-uhorskom konzuláte a v októbri 1886 začal vydávať Slovenské noviny – prvé slovenské noviny v Amerike. Roku 1891 stal sa zlatokopom, založil v Colorade spoločnosť zlatých baní. Jej krach a rodinné nezhody ho doviedli k samovražde. Významným činom Janka Slovenského bolo napísanie a vydanie prvej tlačenej slovenskej knihy v Amerike – slovníka *AMÉRICKY tlumač*...Prvý slovensko-anglický slovník vlastne šariško-anglický mal 130 strán a vyšiel v apríli 1887 v náklade 1700 exemplárov. Vyšiel aj v ďalších vydaniach. – **160. výročie narodenia.**

- **13. 11. 1906 sa narodila** v Barchove **Vilma Jamnická**, slovenská herečka českého pôvodu. Zomrela 12. 8.2008 v Bratislave. V SND pôsobila od r. 1929 plných 40 rokov. Stvárňovala postavy s výraznou charakterokresbou a zmyslom pre dramatickú skratku. Hrala vo fimoch i v televízii. Napísala memoárovú knihu *Letá a zimy s Jánom Jamnickým* – **110. výročia narodenia.**

- **14. 11. 1906 sa narodil** v Trnave slovenský herec **Martin Gregor**, vlastným menom Guttman. Umrel 29. 6. 1982 v Bratislave. V rokoch 2. svetovej vojny bol rasovo prenasledovaný a väznený v koncentračných táborech. Po vojne sa stal riaditeľom SND, potom z politických príčin musel odísť do rozhlasu za režiséra – tvorca zábavných relácií spolu s Dibarborom. Vytvoril okolo 200 hereckých postáv v divadle, televízii, rozhlase a filme – **110. výročie narodenia.**

- **19. 11. 1841 sa narodil** v Bzenici **etnograf, múzejník Andrej Kmet'**. Umrel 16. 2. 1908 v Martine. Jeden z prvých slovenských vzdelancov, ktorý sa venoval archeologickým výskumom – súčasníci ho nazvali „*Slovenský Schliemann*“. Systematicky sa venoval etnografii a folkloristike. Významný botanik – jeho zbierka obsahuje 72 tisíc položiek, podľa neho pomenovali okolo 40 rastlín, ruží a húb. Organizátor národného vedeckého života a výskumu. V roku 1892 navrhol založiť Slovenskú učenú spoločnosť – vedecký spolok, ale na zakladajúcom zhromaždení jej náplň zmenili – vznikla Muzeálna slovenská spoločnosť s poslaním vlastivedno-zberateľským a muzeálnym. Stal sa jej prvým predsedom až do smrti. -**175. výročie narodenia.**

- **19. 11. 1916 sa narodil** v Bratislave slovenský činoherný a spevoherný herec **František Dibarbora**. Zomrel (po automobilovej nehode) 4. 9. 1987 v Bratislave. V SND – v činohre,

operete a Novej scéne ND – hrával od roku 1934 až do odchodu na dôchodok (1982). Herec komediálneho typu, ale zvládol aj dramatické a tragické kreácie. Vynikajúci hudobný sluch a príklon k spevu ho priviedli k operete aj k opere, dokonca i k réžii opery (Svitanie). Vytvoril širokú paletu postáv hier slovenských i cudzích dramatikov. Svoju nezabudnuteľnú stopu zanechal aj v rozhlase, televízii a vo filme – **100. výročie narodenia.**

- **23. 11. 1856 sa narodil** na Lazoch pod Makytou slovenský prostonárodný **básnik Pavol Kokeš-Kyčerský**. Umrel 30. 3. 1933 v rodisku. Jeho verše boli ovplyvnené ľudovou piesňou a baladou a čiastočne aj Hviezdoslavovou poetikou. Básne publikoval v časopisoch. Písal aj oslavné básne na slovenských a českých spisovateľov a dejateľov. Výber z jeho tvorby zostavil Š. Krčméry – **160. výročie narodenia.**

- **27. 11. 1916 sa narodil** vo Vyhniach **hudobný skladateľ Zdenko Mikula**. Zomrel 31. 10. 2012 v Bratislave. Pôsobil ako vojenský kapelník a dirigent Vojenského umeleckého súboru. Bol tajomníkom Zväzu slovenských skladateľov a šéfom hudobného vysielania rozhlasu. V skladateľskej činnosti spojil prvky ľudovej melodiky s modernou hudbou. Obsiahol takmer všetky oblasti hudobnej tvorby. Najuvádzanejšia je zborová tvorba (Domovina moja, Tá slovenská pieseň, Moja rodná, Ozývaj sa hora). Venoval sa umeleckému spracovaniu ľudových piesní. Pozornosť venoval aj piesňam iných národov – **100. výročie narodenia.**

December

- **1. 12. 1836 zomrel** v Bratislave **predbernolákovský spisovateľ Jozef Ignác Bajza**. Narodil sa 5. 3. 1755 v Predmieri. Bol prívržencom osvietenských reforiem Jozefa II. Písal v klasicistickom duchu a svojským nekodifikovaným jazykom „*první ke kniham slovackym led lámal*“. Napísal zbierku *Rozličních veršuv* i prvý slovenský román *René mláďenca príhodi a skúsenosti*. Uverejnil aj zbierku poviedok, anekdot a hádaniek *Veselé účinki a rečení*. – **180. výročie smrti.**

- **10. 12. 1866 sa narodil** v Ružomberku **lekár, tolstojovec Dušan Makovický**. Zomrel 12. 3. 1921 v Ružomberku Na štúdiách v Prahe sa zoznámil s filozofickými názormi L.N. Tolstého a stal sa ich propagátorom. Prekladal a vydával jeho diela. V roku 1899 vydal Škarvanov preklad Tolstého románu *Vzkriesenie* – bolo to prvé knižné vydanie toho románu vôbec. V rokoch 1904 – 1910 bol

osobným lekárom Leva Nikolajeviča Tolstého v Jasnej Poľane. Bol spolupútnikom úteku Tolstého z domu i svedkom jeho smrti. Do Ružomberka sa vrátil roku 1920. Z pobytu v Jasnej Poľane vznikli obsiahle Jasnopoľanské zápisky – kronika spisovateľovej práce, rodiny a kultúrnych pomerov v Rusku– **150. výročie narodenia.**

- **24. 12. 1616 zomrel** v Bytči **vojenský veliteľ, palatín Juraj Turzo**. Narodil sa na hrade Lietava 2. 9. 1567. Pochádzal z oravsko-bytčianskej vetvy šľachtického rodu. Patril medzi najbohatších a najvplyvnejších veľmožov svojej doby. V službách katolíckych Habsburgovcov sa zúčastnil (on evanjelik) na mnohých protitureckých výpravách a rokovaníach. Získal mnohé tituly a funkcie – dedičný oravský župan, kráľovský radca, veliteľ preddunajského vojska, hlavný veliteľ novozámockej posádky, palatín. Významný predstaviteľ protestantskej aristokracie, považovali ho za laickú hlavu ev. cirkvi v Uhorsku. Roku 1610 zvolal Žilinskú synodu, ktorá vytvorila organizáciu ev. cirkvi v Preddunajsku. Podporovateľ humanistickej vzdelanosti. Bytča sa stala významným kultúrnym strediskom. Považoval sa za Slováka, v listoch používal termín „naša slovenská nácia“. V Bytči dal postaviť Švadobný palác, opevňoval Oravský hrad a na Orave zakladal nové osady– **400. výročie smrti.**

- **26. 12. 1856 sa narodil** v Dolnom Kubíne **Jur Janoška, ev. biskup, redaktor, zakladateľ spolku Tranoscus, predseda Matice slovenskej**. Umrel 27. 1. 1930 v Liptovskom Mikuláši. Od roku 1922 bol biskup východného dištriktu a generálny biskup ev. a. v. cirkvi na Slovensku. Aktívne pracoval v študentských spolkoch a redigoval časopisy. Signatár Martinskej deklarácie, prispel k rozvoju cirkevnej tlače. Založil a 34 rokov redigoval Cirkevné listy. Odklonil sa v nich od tradičnej bibličtiny a vydával ich v spisovnej slovenčine. V literárnej kritike podporoval realizmus v slovenskej literatúre. V rokoch 1922 – 1930 bol jedným z predsedov Matice slovenskej – **160. výročie narodenia.**

- **27. 12. 1566 sa narodil** vo Vratislavi **vedec, lekár a politik Ján Jesenský-Jessenius**. Umrel – popravili ho v Prahe 21. 6. 1621. Rodina pochádzala z Horného Jasena pri Turčianskych Tepliciach a jeho otec Baltazár Jesenský, odišiel z Turca okolo roku 1560. V Prahe vykonal Jessenius prvú verejnú pitvu (8.-13. júna 1600), o čom napísal aj dielo *Anatomie Pragae...*, na univerzite vykonal aj ďalšie pitvy. Písal filozofické i lekárske diela. Svoj spis O krvi venoval grófovi Turzovi z Bytče, čo dosvedčuje záujem a styky so

Slovenskom. V roku 1608 prešiel do Viedne za dvorného lekára a historiografa kráľa Mateja II. V roku 1606 sa vrátil do Prahy, zvolili ho za rektora Karlovej univerzity. V službách Fridricha V. Falckého pôsobil ako diplomat. V bitke na Bielej hore bolo české vojsko porazené a Jessenius skončil na popravisku. Jessenia si prisvojujú aj Poliaci, Česi i Rakúšania, korene má na Slovensku, spolupracoval s viacerými Slovákmi i v Prahe a v mnohých spoločenských prejavoch a dielach cítiť jeho spojitosť so Slovenskom. – **450. výročie narodenia.**

Michal Eliáš